

การบำเพ็ญบารมี

ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันตสาวก

วัดป่าวิสุทธาราม อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี

“การบำเพ็ญบารมี ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันตสาวก”

เป็นหนังสือที่อธิบายการบำเพ็ญทุกระดับ ตามข้อมูลปรากฏ
ในพระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถา และคัมภีร์อื่นๆ
ในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท

พระมหาศกฺกา สุมนฺ (ป ๕ ๙, รป ม.)
เจ้าอาวาสวัดป่าวิสุทฺธิคุณ อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี

การบำเพ็ญบารมี

ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันตสาวก

วัดป่าวิสุทธาราม อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี

การบำเพ็ญบารมี

ISBN : 978-616-497-390-9

จำนวน : ๒,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : สิงหาคม ๒๕๖๒

จัดพิมพ์โดย วัดป่าวิสุทธิคุณ

อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี

โทร. ๐๙๑-๙๙๔๙๕๙๙

อีเมล watpa2546@gmail.com

www.visutthikhun.org

จัดทำรูปเล่ม/เรียงพิมพ์

นายภัคกร เมืองนิล

พิมพ์ที่ เมืองราชการพิมพ์

๔๔/๓๖-๓๗ ต.หน้าเมือง อ.เมือง จ.ราชบุรี

โทร. ๐๓๒-๓๒๓๗๗๗, ๐๘๕-๑๙๓๗๒๗๙

คำนำ

หนังสือธรรมชุด “สัมมาปฏิบัติ” นี้ มีทั้งหมด ๓ เล่ม คือ ๑)หาบุญได้ ใช้บุญเป็น ๒) การบำเพ็ญบารมีของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันตสาวก และ ๓) ธรรมปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรค ผล นิพพาน

หนังสือ “หาบุญได้ ใช้บุญเป็น” เป็นหนังสือที่อธิบายขยายความคติธรรมที่พระเดชพระคุณ หลวงพ่อวัดปากน้ำ พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ได้เทศนาสั่งสอนไว้ ในหนังสือเล่มนี้จะอธิบายการหาบุญได้ตามหลักวิชาการในพระพุทธศาสนา ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ มีปรากฏในพระไตรปิฎก และคัมภีร์อรรถกถาที่อธิบายขยายความพระไตรปิฎกนั้น และการใช้บุญเป็นนั้น เป็นอย่างไร

หนังสือ “การบำเพ็ญบารมีของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันตสาวก” เป็นหนังสือที่อธิบายการบำเพ็ญทุกระดับ ตามข้อมูลที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถาและคัมภีร์อื่นๆ ในพระพุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาท

หนังสือ “**ธรรมปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรค ผล นิพพาน**” เป็นหนังสือที่อธิบายโลกุตตรธรรม คือ มรรค ผล นิพพาน ว่า คืออะไร มีวิธีการปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงอย่างไร และนำประสบการณ์การปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุมรรค ผล นิพพาน ของบูรพาจารย์ที่ปฏิบัติตรงตามพระปริยัติธรรม มาแสดงไว้ ว่าสอดคล้องกับพระสัทธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างไร

หนังสือธรรมทั้ง ๓ เล่มนี้ มีความเกี่ยวโยงกัน กล่าวคือ การศึกษาลัทธิปฏิบัติในบวรพระพุทธศาสนา มีจุดหมายสูงสุดก็คือการบรรลุมรรค ผล นิพพาน โดยเฉพาะการบรรลุถึงพระนิพพานธาตุที่เป็นบรมสุข เป็นอมตธรรม เป็นธรรมแดนเกษมที่สิ้นสุดแห่งทุกข์ทั้งปวง นั้น ต้องบำเพ็ญบารมีทุกระดับ ไม่ว่าจะบรรลุเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า หรือเป็นพระอรหันตสาวก และการบำเพ็ญบารมีให้แก่กล้านั้น ต้องเริ่มต้นจากการกระทำกุศลคุณความดีในระดับบุญ แล้วพัฒนากุศลคุณความดีนั้นให้แก่กล้าขึ้นเป็นบารมี ดังนั้น หนังสือธรรมชุดนี้จึงตอบใจหายในเรื่องดังกล่าวนี้ได้อย่างดี

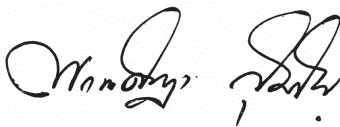
อนึ่ง เนื่องจากมีสัทธรรมิกบางท่านได้ฟังผู้เขียนบรรยายธรรม เรื่อง “**การบำเพ็ญบารมี**” ที่พระเดชพระคุณ หลวงป่า พระเทพญาณมงคล วิ. (เสริมชัย ชยมงฺคโล) อดีตปฐมเจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อสดธรรมกายาราม อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี ได้นิมนต์ผู้เขียนให้ไปบรรยายในคราว

อบรมพระวิปัสสนาจารย์ ที่วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม แล้ว สหธรรมิกท่านนั้นได้ปรารภกับผู้เขียนว่า ผู้เขียนน่าจะพิมพ์หนังสือธรรม เรื่อง “การบำเพ็ญบารมี” จะได้เป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจในการศึกษาสัมมาปฏิบัติ ซึ่งผู้เขียนก็ผัดผ่อนมาเป็นระยะเวลาานพอสมควร ต่อมาผู้เขียนได้บรรยายธรรมสอนสาธุชนที่เข้าร่วมปฏิบัติธรรมที่วัดป่าวิสุทธุคุณ ในโครงการอบรมพระกัมมัฏฐานเกี่ยวกับเรื่องโลกุตตรธรรม คือ มรรค ผล นิพพาน ว่าคืออะไร และวิธีปฏิบัติเพื่อให้บรรลุมรรค ผล นิพพาน เป็นอย่างไร ปรากฏว่ามีสาธุชนให้ความสนใจพอสมควร

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ผู้เขียนจึงดำริว่า สมควรที่จะจัดทำหนังสือธรรมชุด “สัมมาปฏิบัติ” นี้ เพื่อแจกเป็นธรรมทานให้กับผู้มาบำเพ็ญบุญกุศลและปฏิบัติธรรมที่วัดป่าวิสุทธุคุณ ได้ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาสัมมาปฏิบัติ และเป็นการปฏิการะแก่สาธุชนที่มาบำเพ็ญบุญกุศลที่วัดป่าวิสุทธุคุณด้วย

ขออนุโมทนาบุญกับผู้ที่มีจิตศรัทธาร่วมทำบุญเป็นเจ้าภาพพิมพ์หนังสือธรรมชุด “สัมมาปฏิบัติ” ที่ปรากฏชื่ออยู่ท้ายหนังสือทั้ง ๓ เล่มนี้ และขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย คือ คุณพระพุทฺธ คุณพระธรรม และคุณพระสงฆ์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งขออาราธนาบุญบารมี-รัศมี-กำลัง-ฤทธิ์-อำนาจ-สิทธิเฉียบขาดของบูรพาจารย์ มีพระเดชพระคุณ หลวงพ่อวัดปากน้ำ พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)

พระเดชพระคุณ หลวงพ่อพระราชพรหมเถร วิ. (วีระ คณุตตโม)
และพระเดชพระคุณ หลวงป่า พระเทพญาณมงคล วิ. (เสริมชัย
ชยมงคล) ได้โปรดรวมเป็นตบะ-เดชะ-พลวะ-ปัจจัย มาอภิบาล
คุ้มครองรักษาสาธุชนผู้มีจิตศรัทธาร่วมทำบุญเป็นเจ้าภาพ
พิมพ์หนังสือธรรมชุดนี้ ให้เป็นผู้ปราศจากทุกข์-โศก-โรค-ภัยทั้งปวง
และปราศจากอุปัทวันตรายและสรรพอันตราย ให้มีสุขภาพแข็งแรง
และมีอายุยืน ปราศจากสิ่งใดที่เป็นไปในทางที่ชอกและประกอบ
ด้วยกรรมแล้ว ก็ขอให้สิ่งนั้นจงสำเร็จทุกประการ ให้เจริญรุ่งเรือง
ในพระสัทธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและในกิจการ
โดยชอบ ให้สุข-สมบูรณ์-บริบูรณ์ด้วยมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ
และนิพพานสมบัติ มีมรรค ๔ ผล ๔ และนิพพาน ๑ โดยสัมมาปฏิ
แต่ส่วนเดียว ตลอดกาลนาน

(พระมหาศกฺกา สุมน)

เจ้าอาวาสวัดป่าวิสุทธาราม

วิสาขบูชา

๑๙ พฤษภาคม ๒๕๖๒

คำชี้แจงก่อนอ่านหนังสือ

เนื้อหาในหนังสือชุด “สัมมาปฏิบัติ” นี้ แต่ละเล่มจะอ้างอิง พระพุทธพจน์ ภาษิตของพระอรหันตสาวก และอรรถาธิบายของ พระอรรถกถาจารย์ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านได้ข้อมูลที่ถูกต้อง สมบูรณ์ เชื่อถือได้ และตรงประเด็น ประกอบการพิจารณาการศึกษา สัมมาปฏิบัติ

พระพุทธพจน์และภาษิตของพระอรหันตสาวกที่ได้อัญเชิญมาไว้ใน หนังสือทั้ง ๓ เล่มนี้ แปรจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ ที่จัดพิมพ์โดยมหาหมากุฎราชวิทยาลัย การอ้างอิงนั้นจะบอกชื่อ คัมภีร์ของพระไตรปิฎก และบอกเล่ม/ข้อไว้ แต่ไม่ได้บอกหน้า พระไตรปิฎก เนื่องด้วยมหาหมากุฎราชวิทยาลัยได้จัดพิมพ์พระไตร ปิฎกภาษาบาลีขึ้นใหม่ ทำให้หน้าไม่ตรงกับฉบับที่พิมพ์ไว้ก่อนนั้น ยกตัวอย่างการอ้างอิง เช่น *ปุณฺณกิริยาวัตตสุตฺต* *ชุตฺตกนิกาย* *อิติวุตตกะ* (ขุ.อิติ.๒๕/๒๓๘) การอ้างอิงพระพุทธพจน์ที่ปรากฏ ในวงเล็บ คือ ขุ. = ชุตฺตกนิกาย, อิติ. = อิติวุตตกะ, ส่วนตัวเลข ๒๕/๒๓๘ คือ พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๒๓๘

สำหรับอรรถาธิบายของพระอรรถกถาจารย์นั้น แปรจากคัมภีร์ อรรถกถา ฉบับภาษาบาลี ที่จัดพิมพ์โดยโรงพิมพ์วิญญูณาน การอ้างอิง นั้นก็จะบอกชื่อคัมภีร์ของอรรถกถา และบอกภาค/หน้าไว้เช่นกัน ยกตัวอย่างการอ้างอิง เช่น *ปปัญจสูทนี* *อรรถกถามัชฌิมนิกาย*

อุปริปกรณ์าสกั (ม.อุ.อ.๓/๒๒๙) การอ้างอิงอรรถกถานี้ จะบอกชื่อ คัมภีร์ คือ ปปัญจสูทนี เป็นคัมภีร์อรรถกถาของมัชฌิมนิกาย อุปริปกรณ์าสกั ส่วนการอ้างอิงที่ปรากฏในวงเล็บ คือ ม.= มัชฌิมนิกาย, อุ. = อุปริปกรณ์าสกั, อ. = อรรถกถา ตัวเลข ๓/๒๒๙ ก็คือเล่มที่ ๓ หน้า ๒๒๙

ในส่วนคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาและปกรณ์วิเศษวิสุทธรคณั้น จะใช้หนังสือที่จัดพิมพ์โดยมหาหมกุฎราชวิทยาลัย โดยจะบอกลำดับของเล่มและหน้าไว้ด้วย ยกตัวอย่างการอ้างอิง เช่น ธัมมปทัฏฐกถา อรรถกถาขุททกนิกาย ธรรมบทคาถา (ขุ.ธ.อ.๕/๘๕) การอ้างอิงอรรถกถานี้ จะบอกชื่อคัมภีร์ คือ ธัมมปทัฏฐกถา เป็นคัมภีร์อรรถกถาของขุททกนิกาย ธรรมบทคาถา ส่วนการอ้างอิงที่ปรากฏในวงเล็บ คือ ขุ.= ขุททกนิกาย, ธ. = ธรรมบทคาถา, อ. = อรรถกถา ตัวเลข ๕/๘๕ ก็คือเล่มที่ ๕ หน้าที่ ๘๕ และปกรณ์วิเศษวิสุทธรค (วิสุทฺธิ.๓/๑๐) นี้เป็นการอ้างอิงของคัมภีร์ปกรณ์วิเศษวิสุทธรค ส่วนการอ้างอิงที่ปรากฏในวงเล็บ คือ วิสุทฺธิ.= วิสุทธรค ตัวเลข ๓/๑๐ ก็คือเล่มที่ ๓ หน้าที่ ๑๐

ผู้อ่านที่มีความประสงค์จะค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมจากพระพุทธรพจน์ ภาษิตของพระอรหันตสาวก อรรถกถา และปกรณ์วิเศษวิสุทธรค ก็สามารค้นหาได้จากที่อ้างอิงไว้

วิสาขบูชา

๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๒

(ณ)

สารบัญ

การบำเพ็ญบารมีของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า	
พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันตสาวก.....	๑
เพราะไม่รู้จักการบำเพ็ญบารมี จึงเสียเวลาไปเนิ่นนาน.....	๒
บารมีคืออะไร มีความหมายอย่างไร.....	๔
บารมีคืออะไร.....	๔
ความหมายของบารมี.....	๕
พระโพธิสัตว์ ๓ ประเภท.....	๓
การบำเพ็ญบารมีจะละเว้นโพธิปักขิยธรรมไม่ได้.....	๑๒
การบำเพ็ญบารมีของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.....	๑๔
ระยะเวลาการบำเพ็ญบารมีของพระมหาโพธิสัตว์.....	๑๖
ธรรมสโมธาน.....	๒๔
พุทธภูมิธรรม.....	๓๐
อภัยคัยของพระโพธิสัตว์.....	๓๑
พุทธการกธรรม.....	๓๓
ผลของการบำเพ็ญบารมีของพระมหาโพธิสัตว์.....	๓๔
การบำเพ็ญบารมีของพระปัจเจกพุทธเจ้า.....	๓๓
การบำเพ็ญบารมีของพระอรหันตสาวก.....	๔๐
บารมี ๑๐ ทิศ.....	๔๔
ปกิณณกะ.....	๕๑
ตระกูลและการเกิดของพระโพธิสัตว์ทั้ง ๓ ประเภท.....	๕๑
สถานที่พระพุทธรูปไม่ทรงละ.....	๕๒
จักรวาลนี้เป็นที่ตรัสรู้ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า	
ทุกพระองค์.....	๕๒
ความสำคัญของมหาโพธิบัลลังก์.....	๕๓
การกำหนดสหชาติและการกำหนดนักษัตร.....	๕๔
ธรรมดาของพระพุทธรูป.....	๕๕
อนันตรายิกธรรม.....	๕๓

ขอเชิญร่วมศึกษาสัมมาปฏิบัติ และประพตินิกกขัมมบารมี
ในโครงการอบรมพระกัมมัฏฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔

ที่พระเดชพระคุณหลวงพ่อดัดปากน้ำ พระมณฑลเทพมุนี (สด จนทสโร)

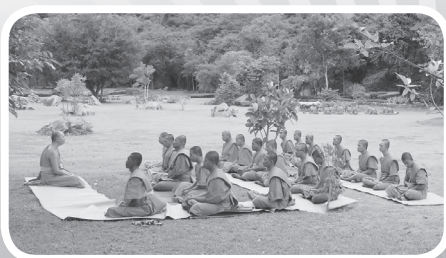
ได้ปฏิบัติค้นพบ เข้าถึง รู้-เห็น และเป็น ได้ถ่ายทอดสั่งสอนไว้

ที่วัดป่าวิสุทธาริคุณ หน้าวนอุทยานเขานางพันธุรัต อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี

ปีละ ๒ รุ่น คือ

รุ่นแรกของปี ระหว่างวันที่ ๔ - ๑๐ เมษายน

รุ่นที่ ๒ ของปี ระหว่างวันที่ ๑๔ - ๒๐ ตุลาคม

การบำเพ็ญบารมี

ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันตสาวก

การศึกษาสัมมาปฏิบัติมีจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ การบรรลุมรรค ผล นิพพาน โดยเฉพาะการบรรลุถึงพระนิพพานธาตุ ที่เป็นอสังขตธาตุ เป็นธรรมชาติที่สิ้นสุดแห่งทุกข์ทั้งปวง เป็นสภาพเที่ยง เป็นบรมสุข เป็นอมตธรรม และเป็นธรรมที่ไม่มีมีความอาพาธ เป็นต้น บัณฑิตผู้มีปัญญาเมื่อเข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนาที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้และได้ทรงสั่งสอนไว้ดีแล้ว ล้วนตั้งใจศึกษาและปฏิบัติพระสัทธรรม เพื่อบรรลุมรรค ผล นิพพาน ทั้งนี้

การบรรลุมรรค ผล นิพพาน ซึ่งเป็นปรมัตถธรรมนั้น ไม่ว่าจะระดับใด กล่าวคือ ระดับสูงสุด บรรลุเป็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ลดหลั่นลงมาก็บรรลุเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า และเป็นพระอรหันตสาวก การบรรลุเป็นพระอรหันต์ทุกระดับ ต้องบำเพ็ญบารมีทั้งนั้น เพราะถ้าไม่ตั้งใจบำเพ็ญบารมี อาจจะไม่เสียเวลา เช่น พระธัมมรจิ^{*}

^{*} ธัมมรจิเถรอาพาธ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒ (ขุ.อป.๓๓/๑๙) และคัมภีร์วิสุทธชนวิลาสินี อรรถกถาขุททกนิกาย อปทาน (ขุ.อป.๑.๒/๒๖๐-๒๖๒)

เพราะไม่รู้จักรบบำเพ็ญบารมี จึงเสียเวลาไปเนิ่นนาน

พระธัมมรุจิเป็นพระอรหันต์ในระดับปกตีสาวก ตามประวัติของท่านที่ปรากฏในขุททกนิกาย อปทาน ท่านเป็นสหายของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในสมัยที่พระองค์บำเพ็ญบารมีเป็นสุเมธบัณฑิต ในอดีตถอยกลับไป ๔ อสงไขย แสนกัป พระธัมมรุจิในสมัยนั้นมีชื่อว่าเมฆะ เมื่อพระโพธิสัตว์สุเมธ ได้ออกบวชเป็นดาบส และได้รับพุทธพยากรณ์ในสำนักของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ปึงกรแล้ว เมฆะมาณพก็ได้ออกบวชตามสุเมธบัณฑิต และปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระโพธิสัตว์ ต่อมาเมฆะมาณพไปคบกับบาปมิตร ลูกบาปมิตรนั้นชักชวนให้ประพฤติผิดจากทำนองคลองธรรม จนกระทั่งฆ่ามารดาเป็นอนันตริยกรรม เมื่อละสังขารแล้ว ได้ไปเกิดในอเวจีมหานรก รับทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส มาในภัทรกัปนี้ ก่อนที่จะมาเกิดเป็นพระธัมมรุจิ ได้เกิดเป็นปลาใหญ่ชื่อติมิงคละอาศัยอยู่ในมหาสมุทร เห็นเรือเดินมหาสมุทรลำใหญ่ จึงเข้าไปเพื่อจะกิน พวกพ่อค้าเห็นปลาใหญ่ก็กลัว ต่างพากันระลึกลงถึงพระพุทธเจ้า ปลาติมิงคละได้ยินพระนามของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า “โคตมะ” ที่พวกพ่อค้านั้นได้เปล่งขึ้น ด้วยอำนาจวาสนาที่ได้อบรมมานาน ปลาติมิงคละจึงเกิดความเคารพในพระพุทธองค์ ไม่ได้กลืนกินพวกพ่อค้า เมื่อละสังขารนั้นแล้ว ได้เกิดในตระกูลพราหมณ์ในพระนครสาวัตถี เป็นคนเกลียดบาปกรรมทุกอย่าง พออายุได้ ๗ ขวบ พบสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

แล้วได้ออกบวช เจริญสมณธรรมบรรลุเป็นพระอรหันต์พร้อมด้วย
ปฏิสัมภิตา ๔ วันหนึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสกับพระธัมมรุจิว่า
“ดูกรรมมรุจิ เธอจงระลึกถึงเรา” พระธัมมรุจิได้ระลึกอดีตชาติ
ถอยไป ๔ อสงไขย แสนกัป แล้วได้กราบทูลบุรพกรรมและความ
สิ้นกิเลสเหตุแห่งทุกข์แต่พระพุทธองค์

จากการศึกษาประวัติของพระธัมมรุจินี้ พบว่า ท่านเป็นพระอรหันต์
ในระดับปกติสาวก และในอดีตชาติเคยเป็นสหายของ
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในสมัยที่พระพุทธองค์บำเพ็ญบารมี
เป็นสุเมธบัณฑิต คือถอยไป ๔ อสงไขย แสนกัป โดยปกติ
การบำเพ็ญบารมีของพระอรหันตสาวกในระดับปกติสาวกนี้
จะใช้ระยะเวลาการบำเพ็ญบารมีแสนกัปเป็นอย่างมาก แต่ท่าน
พระธัมมรุจิต้องเสียเวลาไป ๔ อสงไขย เพราะไปคบกับบาปมิตร
และถูกชักชวนให้กระทำอนันตริยกรรม คือฆ่ามารดา จึงไม่ได้
บำเพ็ญบารมีให้สำเร็จเป็นพระอรหันตสาวก ตามกำหนดเวลา
ที่ควรจะเป็น

บัณฑิตผู้มีปัญญาได้ศึกษาประวัติของพระธัมมรุจินี้แล้ว พึงเห็น
ความสำคัญของการบำเพ็ญบารมี และควรศึกษาให้เข้าใจอย่าง
ถ่องแท้ว่า การบำเพ็ญบารมีเป็นอย่างไร มีเงื่อนไขของการบำเพ็ญ
บารมีอย่างไร และควรปรารณาการบรรลุเป็นพระอรหันต์ใน
ระดับไหนจึงเหมาะสมกับกำลังบารมีของตน

บารมีคืออะไร มีความหมายอย่างไร

ผู้บำเพ็ญบารมีเพื่อจะตรัสรู้เป็นพระอรหันต์ในระดับต่างๆ ควรศึกษาคำว่า “บารมี” และ “ความหมายของบารมี” ให้ดี จึงจะบำเพ็ญบารมีได้ถูกต้องและเป็นไปตามกำหนดระยะเวลาที่ตั้งจิตปรารถนาไว้

๑) บารมีคืออะไร

พระธรรมปาละได้อรรถาธิบาย คำว่า “บารมี” ไว้ มีปรากฏในคัมภีร์ปรมัตถทีปนี ว่า

*บารมีคืออะไร? บารมี คือ คุณธรรมทั้งหลายมีทานเป็นต้น
กำหนดด้วยความเป็นผู้ฉลาดในอุบายคือกรุณา อันตมหา มานะ
และทิวฐิ ไม่เข้าไปกำจัด^๒*

จากอรรถาธิบายนี้จะเห็นว่า บารมี คือ พุทธการกรรม ๑๐ ประการ มีทานเป็นต้น ซึ่งผู้บำเพ็ญบารมีต้องมีใจกรุณา คือมีจิตใจที่จะปลดเปลื้องตนเองและสัตว์อื่นให้พ้นจากทุกข์ โดยไม่ให้ ตัณหา มานะ และทิวฐิเข้ามามีอิทธิพลเหนือจิตใจของตนจนทำให้การบำเพ็ญบารมีนั้นไม่บริสุทธิ์

^๒ปรมัตถทีปนี อรรถกถาพุทธทศนิกาย จริยาปิฎก (จุ.จริยา.๑.๓๒๔)

๒) ความหมายของบารมี

ความหมายของบารมีนั้น พระธรรมปาละได้อรรถาธิบายไว้อย่างหลากหลายในคัมภีร์ปรมัตถทีปนีนั้น ว่า

บารมีเพราะอรรถว่าอะไร? พระมหาสัตว์โพธิสัตว์เป็นผู้ยอดเยี่ยม เพราะสูงกว่าสัตว์ด้วยการประกอบคุณวิเศษมีทานและศีลเป็นต้น ความเป็นหรือการกระทำของพระโพธิสัตว์เหล่านั้นเป็นบารมี กรรมมีการบำเพ็ญเป็นต้นก็เป็นบารมี

อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่าปรมะ เพราะอรรถกว่าบำเพ็ญ ชื่อว่าโพธิสัตว์ เพราะอรรถว่าเป็นผู้บำเพ็ญและเป็นผู้รักษาคุณทั้งหลาย มีทานเป็นต้น ...

บารมียอมทำลายปฏิบัติอื่นจากธรรมกายที่เป็นอรรถาหรือหมู่โจรคือกิเลสที่ทำให้ความพินาศแก่ธรรมกายที่เป็นอรรถานั้น เพราะเหตุนั้นชื่อว่าปรมะ สัตว์ใดประกอบด้วยปรมะดังกล่าวมานี้ สัตว์นั้นชื่อว่ามหาสัตว์ ...

บารมียอมกำจัดข้าศึกคือกิเลสของสัตว์ทั้งหลายไว้ในพระนิพพานนั้น ฉะนั้นจึงชื่อว่าบารมี บุรุษใดบำเพ็ญบารมีดังกล่าวมานี้ บุรุษนั้นชื่อว่ามหาบุรุษ^๑

^๑ปรมัตถทีปนี อรรถกถาขุททกนิกาย จริยาปิฎก (ขุ.จริยา.อ.๓๒๔-๓๒๕)

จากอรรถกถานี้พอสรุปความได้ว่า การประกอบคุณวิเศษมีทาน และศีลเป็นต้น ของพระมหาโพธิสัตว์ผู้ยอดเยี่ยม จัดเป็น**บารมี** และ**บารมี**ยอมทำลายปฏิบัติ (กิเลส) อื่นจากกรรมกายที่เป็น **อัตร**หรือ**บารมี**ยอมกำจัดเข้าศึกคือกิเลสของสัตว์ทั้งหลายไว้ใน พระนิพพาน สัตว์ที่บำเพ็ญบารมีดังกล่าวนี้ ชื่อว่า “**มหาสัตว์**” บุรุษที่บำเพ็ญบารมีดังกล่าวมานี้ ชื่อว่า “**มหาบุรุษ**”

พระโพธิสัตว์ ๓ ประเภท

การบำเพ็ญบารมีเพื่อบรรลุปะระอรหันต์นั้น ผู้บำเพ็ญบารมีต้องพยายามทำโพธิญาณให้แจ้ง คำว่า “โพธิญาณ” นี้ คือญาณในมรรค ๔ หรือญาณเป็นเครื่องตรัสรู้ (อริยสัจ ๔) พระพุทธโฆสศาจารย์ขนานนามผู้ทำโพธิญาณให้แจ้งนี้ว่า “โพธิสัตว์” แปลว่า ผู้ซึ่งอยู่ในโพธิญาณมีปรากฏในคัมภีร์สุมังคลวิลาสินีและคัมภีร์ปปัญจสูทนี ว่า

คำว่า โพธิสัตว์ ได้แก่ สัตว์ผู้เป็นบัณฑิต สัตว์ผู้ตรัสรู้
อีกอย่างหนึ่ง สัตว์ผู้ฝึกฝน คือมีใจซึ่งอยู่ในมรรค ๔ กล่าวคือโพธิ
ชื่อว่าโพธิสัตว์^๔

พระพุทธพจน์ว่า โพธิสตุตสุเสว สโต แปลว่า สัตว์ผู้จะ
ตรัสรู้ คือสัตว์ผู้ควรที่จะบรรลุปะระสัมมาสัมโพธิญาณ อีกอย่างหนึ่ง
หมายความว่า สัตว์ผู้ซึ่งคือผู้ติดอยู่ในพระโพธิญาณ^๕

พระธรรมปาละได้อรรถาธิบายว่าผู้บำเพ็ญบารมีเพื่อจะตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เรียกว่า “พระมหาโพธิสัตว์” ผู้บำเพ็ญบารมี เพื่อจะตรัสรู้เป็นพระอรหันตปัจเจกพุทธเจ้า เรียกว่า “พระปัจเจกโพธิสัตว์” และผู้บำเพ็ญบารมีเพื่อจะตรัสรู้เป็นพระอรหันตสาวก เรียกว่า “พระสาวกโพธิสัตว์” ดังมีปรากฏในคัมภีร์ปรมัตถทีปนี ว่า

^๔สุมังคลวิลาสินี อรรถกถาที่ฉนิกาย มหาวรรค (ที.มหา.อ.๒/๒๑)

^๕ปปัญจสูทนี อรรถกถามัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก (ม.มุ.อ.๑/๑๒๒)

สัมโพธินั้นมี ๓ ประเภท คือ สัมมาสัมโพธิญาณ
ปัจเจกสัมโพธิญาณ สาวกสัมโพธิญาณ

ในบรรดาสัมโพธิ ๓ ประเภทนั้น ชื่อว่า “สัมมาสัมโพธิ”
เพราะรู้ คือตรัสรู้ธรรมทั้งปวงโดยชอบ ด้วยพระองค์เอง ...

ชื่อว่า “ปัจเจกสัมโพธิ” เพราะตรัสรู้ด้วยตนเองที่เดียว
เป็นการเฉพาะตัว ไม่ได้ตรัสรู้ตามใคร ...

ชื่อว่า “สาวก” เพราะเกิดในที่สุดแห่งการฟังพระธรรมเทศนา
ของพระศาสดา การตรัสรู้สังขารของพระสาวกทั้งหลาย
ชื่อว่า “สาวกสัมโพธิ”

ก็การตรัสรู้ ๓ อย่างแม่นี้ ของพระโพธิสัตว์ ๓ ประเภท
พึงทราบว่า เจริญโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ มีสติปัญญา
เป็นต้น ให้บริบูรณ์ เพื่อรอความบริบูรณ์แห่งบารมีของตน
เพราะเว้นโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการนั้น การตรัสรู้ของ
พระโพธิสัตว์ ๓ ประเภท จะมีไม่ได้ ...

ในเวลาทีพระมหาโพธิสัตว์เจ้าบำเพ็ญโพธิสมภาร
เสร็จบริบูรณ์แล้วในภพสุดท้าย บำเพ็ญกิจในเบื้องต้น เสร็จสิ้นแล้ว
เสด็จขึ้นสู่โพธิมณฑลทรงตั้งปฏิญญาว่า “เราจักไม่ทำลาย
บัลลังก์นี้ จนกว่าจิตของเราจักหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย
เพราะไม่ยึดมั่น” ... เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ...

ส่วนพระปัจเจกโพธิสัตว์ทั้งหลายบำเพ็ญอุกนิหาร
เพื่อเป็นพระปัจเจกโพธิ มีปัจเจกโพธิสมภารอันสร้างสมมาแล้ว
โดยลำดับ ดำรงอยู่ในอรรถภาพสุดท้ายในเวลาเช่นนั้น ... ชื่อว่า
เป็นพระปัจเจกสัมพุทธะ

สำหรับสาวกหรือเพื่อนสหพรหมจารีของพระศาสดา
ฟังกัมมัฏฐาน อันมีสังฆกรรมทั้ง ๔ เป็นอารมณ์ ดำรงตาม
คือเพียรพยายามปฏิบัติ ข้อปฏิบัติเกิดแต่พระกัมมัฏฐานนั้น
... แห่งตลอดสังขะทั้งหลาย ชื่อว่าย่อมบรรลุสาวกสัมโพธิญาณ ...

โดยความหมายแห่งสัมมาสัมโพธิญาณของ
พระมหาโพธิสัตว์ทั้งหลายนั้น โดยกำหนดอย่างต่ำต้อง
ปรารณาการเพิ่มพูนโพธิสมภารตลอดเวลา ๔ อสงไขย
แสนกัป โดยกำหนดอย่างกลางต้องปรารณาการเพิ่มพูน
โพธิสมภารตลอดเวลา ๘ อสงไขย แสนกัป โดยกำหนด
อย่างสูง ต้องปรารณาการเพิ่มพูนโพธิสมภารตลอดเวลา
๑๖ อสงไขย แสนกัป

และข้อแตกต่างกันเหล่านี้ ฟังทราบด้วยสามารถแห่ง
บารมีของพระมหาโพธิสัตว์ผู้เป็นปัญญาริเกะ สัทธาธิเกะ
และวิริยาธิเกะ ...

สำหรับพระปัจเจกโพธิสัตว์ ไม่อย่างนั้น อธิบายว่า
ท่านเหล่านั้น แม้ถึงจะมีบารมีเป็นปัญญาริเกะ ก็ยังต้อง
ปรารณาการเพิ่มพูนโพธิสมภารตลอดเวลา ๒ อสงไขย แสนกัป
ไม่ต่ำกว่านั้น แม้ท่านผู้เป็นสัทธาธิเกะและวิริยาธิเกะล่วงเลย
กัปอื่นจากกำหนดที่กล่าวแล้วไปเล็กน้อยเท่านั้น ก็ย่อม
บรรลุปัจเจกสัมโพธิญาณ แต่ไม่ถึงอสงไขยที่ ๓

สำหรับ**พระโพธิสัตว์ผู้เป็นสาวก** บำเพ็ญอุกนิหาร เพื่อความเป็น**อัครสาวก** ต้องปรารถนาการเพิ่มพูนโพธิสมภาร สิ้นเวลา ๑ อสงไขย แสนกัป ผู้ที่จะเป็น**มหาสาวก** ต้องปรารถนาเพิ่มพูนโพธิสมภาร สิ้นเวลาแสนกัปเท่านั้น **พระพุทธมารดา พระพุทธบิดา พระพุทธอุปัฏฐาก และพระพุทธชินโรส** ก็เหมือนกัน คือเพิ่มพูนโพธิสมภารแสนกัป^๖

จากอรรถาธิบายของพระธรรมปาละ จะเห็นว่า ความเป็นพระอรหันต์ทุกระดับ คือ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระอรหันตปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันตสาวก ต้องบำเพ็ญบารมีทั้งสิ้น และระบุเงื่อนไขการบำเพ็ญบารมีไว้ ๒ ประการ ได้แก่ ๑) การเพิ่มพูนโพธิสมภาร ก็คือการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ และ ๒) ระยะเวลาการบำเพ็ญบารมี รวมทั้งเรียกผู้บำเพ็ญบารมีทุกระดับว่า **“พระโพธิสัตว์”** กล่าวคือ

ผู้บำเพ็ญบารมีเพื่อบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ ตรัสรู้เป็นสมเด็จ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรียกว่า **“พระมหาโพธิสัตว์”**

ผู้บำเพ็ญบารมีเพื่อบรรลุปัจเจกสัมโพธิญาณ ตรัสรู้เป็นพระปัจเจก-พุทธเจ้า เรียกว่า **“พระปัจเจกโพธิสัตว์”**

^๖ปรมัตถทีปนี อรรถกถาขุททกนิกาย เถรคาถา (จุ.เลข.อ.๑/๑๐-๑๓)

ผู้บำเพ็ญบารมีเพื่อบรรลุตสวากสัมโพธิญาณ ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสาวก เรียกว่า “พระสาวกโพธิสัตว์” หรือ “พระโพธิสัตว์ผู้เป็นสาวก”

พระธรรมปาละยังได้อรรถาธิบายคุณลักษณะของพระอรหันต์ ผู้ตรัสรู้โพธิญาณแต่ระดับไว้ว่า พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ชื่อว่า “สัมมาสัมโพธิ” เพราะตรัสรู้ธรรมทั้งปวงโดยชอบ ด้วยพระองค์เอง คือไม่มีใครเป็นศาสดาสอนให้ตรัสรู้ และมีคุณลักษณะที่สำคัญก็คือเมื่อตรัสรู้แล้วก็ทรงสั่งสอนผู้อื่นให้ ตรัสรู้ตามได้

พระอรหันตปัจเจกพุทธเจ้า ชื่อว่า “ปัจเจกสัมโพธิ” เพราะตรัสรู้ ด้วยตัวท่านเอง ตรัสรู้เฉพาะตัว ไม่ได้ตรัสรู้ตามใคร และมีคุณลักษณะเฉพาะตัวของท่านที่สำคัญก็คือเมื่อตรัสรู้แล้ว สั่งสอนผู้อื่นให้ตรัสรู้ตามไม่ได้

ส่วนพระอรหันตสาวก ชื่อว่า “สาวกสัมโพธิ” เพราะได้ฟัง พระธรรมเทศนาของพระบรมศาสดาแล้ว ตรัสรู้สังขารธรรม ซึ่งคุณลักษณะที่สำคัญของท่านก็คือตรัสรู้ด้วยตนเองไม่ได้

การบำเพ็ญบารมีจะละเว้น โพธิปักขิยธรรมไม่ได้

ในอรรถกถานี้ มีข้อความที่สำคัญเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญบารมีที่นำศึกษา คือ

*การตรัสรู้ ๓ อย่าง ของพระโพธิสัตว์ ๓ ประเภท
พึงทราบว่า เจริญโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการมีสติปัญญา
เป็นต้น ให้บริบูรณ์เพื่อรอดความบริบูรณ์แห่งบารมีของตน
เพราะเว้นโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการนั้น การตรัสรู้ของ
พระโพธิสัตว์ ๓ ประเภท จะมีไม่ได้**

พระธรรมปาละได้อรรถาธิบายไว้อย่างชัดเจนว่า ในระหว่าง
การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ทั้ง ๓ ประเภทนั้น ต้อง
ปฏิบัติโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ ไปด้วย ถ้าไม่ปฏิบัติ
โพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ การบำเพ็ญบารมีเพื่อตรัสรู้
สังขธรรมบรรลุความเป็นพระอรหันต์ตามระดับที่ตนปรารถนา
ของพระโพธิสัตว์ ๓ ประเภทนั้น ไม่อาจจะสำเร็จได้

*ปรมัตถทีปนี อรรถกถาสุททกนิกาย เถรคาถา (ขุ.เถร.อ.๑/๑๐)

โพธิปักขิยธรรม คือ ธรรมเป็นฝักฝ่ายแห่งญาณเครื่องตรัสรู้ มี ๗ หมวด ๓๗ ประการ ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔, สัมมัปปธาน ๔, อิทธิบาท ๔, อินทรีย์ ๕, พละ ๕, โพชฌงค์ ๗ และอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นธรรมที่มีความสำคัญมาก เพราะภายหลังที่พระพุทธองค์ทรงปลงพระชนมายุสังขารแล้ว ทรงแสดงธรรมชุดนี้ไว้เป็น**มรดกธรรม** แก่พระภิกษุสงฆ์ ณ กุฎาคารศาลา ป่ามหาวัน เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติธรรมให้บรรลุมรรค ผล นิพพาน โดยเรียกโพธิปักขิยธรรมในขณะนั้นว่า “**อภิญญาเทสิตธรรม**”

การบำเพ็ญบารมีของ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

การบำเพ็ญบารมีของพระมหาโพธิสัตว์ทั้งหลายนั้น พระธรรมปาละ
ได้อธิบายจำแนกออกเป็น ๓ ระดับ คือ กำหนดอย่างต่ำ
อย่างกลาง และอย่างสูงมีปรากฏในคัมภีร์ปรมัตถทีปนี ว่า

โดยความหมายแห่งสัมโพธิญาณของพระมหาโพธิสัตว์
ทั้งหลายนั้น โดยกำหนดอย่างต่ำ ต้องปรารถนาการเพิ่มพูน
โพธิสมภารตลอดเวลา ๔ อสงไขย แสนกัป โดยกำหนดอย่างกลาง
ต้องปรารถนาการเพิ่มพูนโพธิสมภารตลอดเวลา ๘ อสงไขย
แสนกัป โดยกำหนดอย่างสูง ต้องปรารถนาการเพิ่มพูนโพธิสมภาร
ตลอดเวลา ๑๖ อสงไขย แสนกัป

ข้อแตกต่างกันเหล่านี้ ฟังทราบด้วยสามารถแห่งบารมี
พระมหาโพธิสัตว์ผู้เป็นปัญญาริกะ สัทธาธิกะ และวิริยาริกะ^๕

นอกจากนี้ พระธรรมปาละยังได้จำแนกประเภทของพระมหาโพธิสัตว์
เพิ่มเติมไว้อีก ว่า

^๕ปรมัตถทีปนี อรรถกถาขุททกนิกาย เถรคาถา (พ.เถร.๑.๑/๑๓)

ความต่างกันเหล่านี้ ฟังทราบด้วยอำนาจแห่ง**ปัญญาธิกะ**
สังฆาธิกะ และ**วิริยาธิกะ** ตามลำดับ จริยอยู่ ศรัทธาอ่อน
ปัญญากลับ ย่อมมีแก่ผู้เป็นปัญญาธิกะทั้งหลาย ปัญญาปานกลาง
ย่อมมีแก่ผู้เป็นสังฆาธิกะทั้งหลาย ปัญญาอ่อนย่อมมีแก่
ผู้เป็นวิริยาธิกะทั้งหลาย ...

ด้วยอาการอย่างนี้ พระโพธิสัตว์ทั้งหลาย ย่อมมี ๓ ประเภท
ในขณะแห่งอกนิหาร โดยต่างกันแห่ง**อุคฆฏิตัญญู** **วิจิตัญญู**
และ**เนยยะ**

ใน ๓ ประเภทนั้น ผู้ที่ฟังพระคาถา ๔ บท ต่อพระพักตร์
ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อยังไม่จบพระคาถาบทที่ ๓ เป็น
ผู้มีอุปนิสัยสามารถบรรลุพระอรหัตต์ด้วยอภิญญา ๖ พร้อมด้วย
ปฏิสัมภิตา เป็นอุคฆฏิตัญญู หากฟังน้อมไปในสาวกโพธิญาณ

ประเภทที่ ๒ ฟังพระคาถา ๔ บท ต่อพระพักตร์ของ
พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อยังไม่จบพระคาถาบทที่ ๔ เป็นผู้มีอุปนิสัย
สามารถบรรลุพระอรหัตต์ด้วยอภิญญา ๖ พร้อมด้วยปฏิสัมภิตา
หากฟังน้อมไปในสาวกโพธิญาณ

ส่วนประเภทที่ ๓ ฟังพระคาถา ๔ บท ต่อพระพักตร์ของ
พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจบพระคาถาแล้ว เป็นผู้มีอุปนิสัย
สามารถบรรลุพระอรหัตต์ด้วยอภิญญา ๖ ...

เมื่อประเภทแห่งกาลเหล่านั้นยังไม่บริบูรณ์ พระมหาสัตว์เหล่านั้นแม้ให้ทานเช่นกับทานของพระเวสสันดรทุกๆ วัน แม้สะสมบารมีธรรมทั้งปวงมีศีลเป็นต้น ตามสมควร แม้สละมหาบริจาค ๕ แม้ยังญาติตถจริยา โลกัตถจริยา พุทธตถจริยา ให้ถึงที่สุดอย่างยิ่ง ก็จักเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในระหว่างข้อนั้นไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้

เพราะเหตุไร? เพราะญาณยังไม่แก่กล้า เพราะพุทธการกรรมยังไม่สำเร็จ

จริงอยู่ แม้พยายามด้วยอุตสาหะทั้งหมดในระหว่างนั้นก็ไม่สามารถบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณอันสำเร็จด้วยกำหนดกาลตามที่กล่าวแล้วได้ ดุจข้าวกล้าสำเร็จตามที่กำหนดไว้เท่านั้น เพราะเหตุนั้น พึงทราบว่ ความบริบูรณ์แห่งบารมีย่อมสำเร็จด้วยกาลพิเศษตามที่กล่าวแล้ว^๑

จากข้อความทั้ง ๒ คัมภีร์นี้แสดงให้เห็นว่า พระมหาโพธิสัตว์ทั้งหลายผู้บำเพ็ญบารมีปรารถนาเป็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตกาลนั้น จำแนกออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑) พระมหาโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีใช้ระยะเวลาอย่างต่ำ คือ ๔ อสงไขยแสนกัป จัดเป็นพระมหาโพธิสัตว์ประเภทปัญญาธิกะ เรียกว่า “พระอุคฆฏิตัญญูมหาโพธิสัตว์” เมื่อบำเพ็ญบารมีสำเร็จจะตรัสรู้เป็นพระปัญญาธิกะสัมมาสัมพุทธเจ้า

^๑ปรมัตถทีปนี อรรถกถาขุททกนิกาย จริยาปิฎก (ขุ.จริยา.๑.๓๘๐-๓๘๑)

๒) พระมหาโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีใช้ระยะเวลาอย่างกลาง คือ ๘ อสงไขย แสนกัป จัดเป็นพระมหาโพธิสัตว์ประเภทสังฆาธิกะ เรียกว่า **“พระวิปจิตัญญุมหาโพธิสัตว์”** เมื่อบำเพ็ญบารมีสำเร็จ จะตรัสรู้เป็นพระสังฆาธิกะสัมมาสัมพุทธเจ้า

๓) พระมหาโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีใช้ระยะเวลาอย่างสูง คือ ๑๖ อสงไขย แสนกัป จัดเป็นพระมหาโพธิสัตว์ประเภทวิริยาธิกะ เรียกว่า **“พระเนยยะมหาโพธิสัตว์”** เมื่อบำเพ็ญบารมีสำเร็จจะตรัสรู้เป็นพระวิริยาธิกะสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระมหาโพธิสัตว์ทั้ง ๓ ประเภทนี้ แม้จะตั้งใจบำเพ็ญบารมีอย่างเต็มที่ ถ้ายังไม่ถึงเวลาที่กำหนด ก็ยังไม่สำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังที่พระธรรมปาละได้แสดงไว้ว่า เมื่อระยะเวลาการบำเพ็ญบารมียังไม่บริบูรณ์ ถึงแม้พระมหาโพธิสัตว์ทั้งหลาย จะบำเพ็ญบารมีอย่างยิ่งยวด ก็จักไม่สำเร็จเป็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะญาณยังไม่แก่กล้า และเพราะ **พุทธการกกรรมยังไม่สำเร็จ** เปรียบเหมือนกับการปลูกข้าว ชาวนาไม่สามารถจะเร่งให้ข้าวกล้าสุกได้ตามกำหนดที่ปรารถนา ต้องเป็นไปตามกำหนดเวลาเท่านั้น

ระยะเวลาการบำเพ็ญบารมีของพระมหาโพธิสัตว์

ระยะเวลาการบำเพ็ญบารมีของพระมหาโพธิสัตว์ทั้ง ๓ ประเภท^๑ มีกำหนดไว้ดังนี้

๑) **พระอุคฆฏิคฺคณฺฐมหาโพธิสัตว์** เป็นพระมหาโพธิสัตว์ผู้มีปัญญามากกว่าศรัทธา มีระยะเวลาการบำเพ็ญบารมี คือ

- เริ่มแรกที่ตั้งมโนปณิธาน คือ ตั้งความปรารถนาพุทธภูมิไว้ในใจว่า “เราจักบำเพ็ญบารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสักพระองค์หนึ่งให้ได้ในอนาคตกาล” ได้แต่ดำริอยู่ในใจเช่นนี้อย่างเดียว โดยมีได้เปล่งวาจาแต่ประการใด เป็นระยะเวลา ๗ อสงไขย

- เมื่อบำเพ็ญบารมีในช่วงมโนปณิธานบริบูรณ์แล้ว ต่อจากนั้นได้ทำวจีปณิธาน คือ เปล่งวาจาแสดงความปรารถนาพุทธภูมิว่า “เราจักบำเพ็ญบารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสักพระองค์หนึ่งให้ได้ในอนาคตกาล” แล้วบำเพ็ญพุทธการกรรมต่อไป พร้อมทั้งเปล่งวาจาปรารถนาเช่นนี้ เป็นระยะเวลา ๙ อสงไขย

^๑พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร) (๒๕๕๕) *วิมุตติรัตนมาลี* สำนักพิมพ์ดอกหญ้า กรุงเทพมหานคร, บรรจบ บรรณรุจิ (๒๕๒๙) *พระโพธิสัตว์* สำนักพิมพ์สุภาพใจ กรุงเทพมหานคร

- เมื่อบำเพ็ญบารมีในช่วงจีปนิธานบริบูรณ์แล้ว ต่อจากนั้น ได้รับ พุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งว่า “จักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแน่นอนในอนาคตกาล” แล้วก็บำเพ็ญพุทธการกรรม ทั้งกายและวาจาเป็นกายจีปนิธาน จนกระทั่งตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นระยะเวลา ๔ อสงไขย กับอีก ๑๐๐,๐๐๐ กัป

สรุปว่า พระอัครมฤตยูมหาโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีทั้งสิ้น ตั้งแต่โมกขนิทานปรารถนาพุทธภูมิ จนกระทั่งได้ตรัสรู้เป็น พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น รวมเป็นระยะเวลา ๒๐ อสงไขย กับอีก ๑๐๐,๐๐๐ กัป

จากข้อความอรรถกถาข้างต้นที่แสดงว่า “ใน ๓ ประเภทนั้น ผู้ที่ ฟังพระคาถา ๔ บท ต่อพระพักตร์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อยัง ไม่จบพระคาถาบทที่ ๓ เป็นผู้ที่มีอุปนิสัยสามารถบรรลุพระอรหัต ด้วยอภิญญา ๖ พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา เป็นอัครมฤตยู หากฟังน้อม ไปในสาวกโพธิญาณ” นั้น แสดงให้เห็นว่า ก่อนที่พระอัครมฤตยู มหาโพธิสัตว์จะได้รับพุทธพยากรณ์ หากไม่ปรารถนาบำเพ็ญบารมี ต่อไปเพื่อจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือละทิ้งพุทธภูมิเสีย เพราะเห็นว่าต้องบำเพ็ญบารมีอีกนาน ขอบรรลุเป็นพระอรหันตสาวก ในชาตินั้น แล้วตั้งสติกำหนดตามกระแสพระสัทธรรมเทศนา เฉพาะพระพักตร์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พอพระคาถาบทที่ ๓

ยังไม่จบ ก็จะบรรลुเป็นพระอรหันตสาวกทันที และมีอภิญญา ๖
พร้อมด้วยปฏิบัติสัมภีทาญาณ ๔

แต่ถ้าบำเพ็ญพุทธการกกรรมต่อไป จนกระทั่งสำเร็จตามมโนปณิธาน
จะสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าประเภท “พระปัญญาธิกะสัมมาสัมพุทธเจ้า”

๒) พระวิปจิตัญญมหาโพธิสัตว์ เป็นพระมหาโพธิสัตว์ผู้มีศรัทธา
มากกว่าปัญญา มีระยะเวลาการบำเพ็ญบารมี คือ

- เริ่มแรกที่ตั้งมโนปณิธาน คือ ตั้งความปรารถนาพุทธภูมิไว้ในใจ
ว่า “เราจักบำเพ็ญบารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสักพระองค์หนึ่ง
ให้ได้ในอนาคตกาล” ได้แต่ดำริอยู่ในใจเช่นนี้อย่างเดียว โดยมีได้
เปล่งวาจาแต่ประการใด เป็นระยะเวลา ๑๔ อสงไขย

- เมื่อบำเพ็ญบารมีในช่วงมโนปณิธานบริบูรณ์แล้ว ต่อจากนั้น
ได้ทำวจีปณิธาน คือ เปล่งวาจาแสดงความปรารถนาพุทธภูมิว่า
“เราจักบำเพ็ญบารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสักพระองค์หนึ่งให้ได้
ในอนาคตกาล” แล้วบำเพ็ญพุทธการกกรรมต่อไป พร้อมทั้ง
เปล่งวาจาปรารถนาเช่นนี้ เป็นระยะเวลา ๑๘ อสงไขย

- เมื่อบำเพ็ญบารมีในช่วงวจีปณิธานบริบูรณ์แล้ว ต่อจากนั้น ได้รับ
พุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งว่า
“จักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแน่นอนในอนาคตกาล”
แล้วก็บำเพ็ญพุทธการกกรรมทั้งกายและวาจาเป็นกายวจีปณิธาน

จนกระทั่งตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นระยะเวลา ๘ อสงไขย
กับอีก ๑๐๐,๐๐๐ กัป

สรุปว่า พระวิปจิตัญญุมหาโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีทั้งสิ้น ตั้งแต่
มโนปณิธานปรารถนาพุทธภูมิ จนกระทั่งได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมา
สัมพุทธเจ้านั้น รวมเป็นระยะเวลา ๕๐ อสงไขย กับอีก ๑๐๐,๐๐๐ กัป

จากข้อความอรรถกถาข้างต้นที่แสดงว่า “ประเภทที่ ๒ ฟังพระคาถา
๔ บท ต่อพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อยังไม่จบพระคาถา
บทที่ ๔ เป็นผู้มีอุปนิสัยสามารถบรรลุพระอรหัตต์ด้วยอภิญญา ๖
พร้อมด้วยปฏิบัติสัมภิตา หากฟังน้อมไปในสาวกโพธิญาณ” นั้น
แสดงให้เห็นว่า ก่อนที่พระวิปจิตัญญุมหาโพธิสัตว์จะได้รับ
พุทธพยากรณ์ หากไม่ปรารถนาบำเพ็ญบารมีต่อไปเพื่อจะตรัสรู้
เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือละทิ้งพุทธภูมิเสีย เพราะเห็นว่า
ต้องบำเพ็ญบารมีอีกนาน ขอบรรลุเป็นพระอรหันตสาวกในชาตินั้น
แล้วตั้งสติกำหนดตามกระแสพระสัทธรรมเทศนาเฉพาะพระพักตร์
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พอพระคาถาบทที่ ๔ ยังไม่จบ ก็จะบรรลุเป็น
พระอรหันตสาวกทันที และมีอภิญญา ๖ พร้อมด้วยปฏิบัติสัมภิตาญาณ ๔
แต่ถ้าบำเพ็ญพุทธการกธรรมต่อไป จนกระทั่งสำเร็จตามมโนปณิธาน
จะสำเร็จเป็นพระพุทธรูปเจ้าประเภท “พระสัทธาธิกะสัมมาสัมพุทธเจ้า”

๓) พระเนยยะมหาโพธิสัตว์ เป็นพระมหาโพธิสัตว์ผู้มีความเพียรมากกว่าปัญญา มีระยะเวลาการบำเพ็ญบารมี คือ

- เริ่มแรกที่ตั้งมโนปณิธาน คือ ตั้งความปรารถนาพุทธภูมิไว้ในใจว่า “เราจักบำเพ็ญบารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสักพระองค์หนึ่งให้ได้ในอนาคตกาล” ได้แต่ดำริอยู่ในใจเช่นนี้อย่างเดียว โดยมีได้เปล่งวาจาแต่ประการใด เป็นระยะเวลา ๒๘ อสงไขย

- เมื่อบำเพ็ญบารมีในช่วงมโนปณิธานบริบูรณ์แล้ว ต่อจากนั้นได้ทำวจีปณิธาน คือ เปล่งวาจาแสดงความปรารถนาพุทธภูมิว่า “เราจักบำเพ็ญบารมีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสักพระองค์หนึ่งให้ได้ในอนาคตกาล” แล้วบำเพ็ญพุทธการกกรรมต่อไป พร้อมทั้งเปล่งวาจาปรารถนาเช่นนี้ เป็นระยะเวลา ๓๖ อสงไขย

- เมื่อบำเพ็ญบารมีในช่วงวจีปณิธานบริบูรณ์แล้ว ต่อจากนั้น ได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งว่า “จักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแน่นอนในอนาคตกาล” แล้วก็บำเพ็ญพุทธการกกรรมทั้งกายและวาจาเป็นกายวจีปณิธานจนกระทั่งตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นระยะเวลา ๑๖ อสงไขย กับอีก ๑๐๐,๐๐๐ กัป

สรุปว่า พระเนยยะมหาโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีทั้งสิ้น ตั้งแต่
มโนปณิธานปรารถนาพุทธภูมิ จนกระทั่งได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมา
สัมพุทธเจ้านั้น รวมเป็นระยะเวลา ๘๐ อสงไขย กับอีก ๑๐๐,๐๐๐ กัป

จากข้อความอรรถกถาข้างต้นที่แสดงว่า “ส่วนประเภทที่ ๓
ฟังพระคาถา ๔ บท ต่อพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า
เมื่อจบพระคาถาแล้ว เป็นผู้มัวอุปนิสัยสามารถบรรลุพระอรหัต
ด้วยอภิิญญา ๖” นั้น แสดงให้เห็นว่า ก่อนที่พระเนยยะมหาโพธิสัตว์
จะได้รับพุทธพยากรณ์ หากไม่ปรารถนาบำเพ็ญบารมีต่อไปเพื่อจะ
ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือละทิ้งพุทธภูมิเสีย เพราะเห็นว่า
ต้องบำเพ็ญบารมีอีกนาน ขอบรรลุเป็นพระอรหันตสาวกในชาตินั้น
แล้วตั้งสติกำหนดตามกระแสพระสังฆธรรมเทศนาเฉพาะพระพักตร์
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พอจบพระคาถา ก็จะบรรลุเป็นพระอรหันตสาวก
ทันที พร้อมทั้งมีอภิิญญา ๖

แต่ถ้าบำเพ็ญพุทธการกธรรมต่อไป จนกระทั่งสำเร็จตามมโนปณิธาน
จะสำเร็จเป็นพระพุทธรเจ้าประเภท “พระวิริยธิกะสัมมาสัมพุทธเจ้า”

อนึ่ง พระมหาโพธิสัตว์ทั้ง ๓ ประเภทนี้ ในขณะที่บำเพ็ญบารมี
ถ้ายังไม่ได้รับพุทธพยากรณ์ มีชื่อเรียกว่า “อนิยตโพธิสัตว์”
คือพระโพธิสัตว์ผู้ไม่เที่ยงแท้ต่อการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
อาจจะละทิ้งพุทธภูมิ ขอบรรลุเป็นพระอรหันตสาวกก็ได้ ต่อเมื่อได้รับ
พุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งแล้ว

ก็มีชื่อเรียกว่า “**นิยตโพธิสัตว์**” คือพระมหาโพธิสัตว์ผู้เที่ยงแท้ ต่อการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตกาล

ธรรมสโมธาน

พระมหาโพธิสัตว์ทั้งหลายผู้บำเพ็ญบารมีที่ยังเป็นพระอนิยตโพธิสัตว์ อยู่ เมื่อได้บำเพ็ญบารมีครบทั้งมโนปนิธานและวาจิปนิธานแล้ว ก่อนที่จะได้รับพุทธพยากรณ์ ต้องกระทำธรรมสโมธานให้บริบูรณ์ เสียก่อน ถ้า**ธรรมสโมธาน**ยังไม่บริบูรณ์ ถึงแม้จะพบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธองค์ก็ไม่ทรงพยากรณ์

ธรรมสโมธาน^{๑๑} คือ ความประชุมพร้อมแห่งธรรม มี ๘ ประการ พระอรรถกลาจารย์ทั้งหลายได้อรรถาธิบายไว้ในคัมภีร์ต่างๆ พอสรุปได้ว่า

ผู้ปรารถนาความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยกาล มีประมาณดังกล่าวนี้ ก็จำต้องปรารถนาสมบัติ ๘ ประการ ในการกระทำอภินิหาร

จริงอยู่ อภินิหารนี้ย่อมสำเร็จเพราะประชุมธรรม ๘ ประการไว้ได้ คือ **ความเป็นมนุษย์ ความถึงพร้อมด้วย เพศชาย เหตุ การได้พบพระศาสดา การบรรพชา ความถึงพร้อมด้วยคุณ การกระทำอันยิ่ง และความเป็นผู้มีฉันทะ**

^{๑๑}วิสุทธิชนวิลาสินี อรรถกถาขุททกนิกาย อปทาน (ขุ.อป.อ.๑/๑๖๗-๑๖๘) , มจฺรุตตวิลาสินี อรรถกถาขุททกนิกาย พุทธวงศ์ (ขุ.พุทธ.อ.๑๓๙-๑๔๑) , ปรมัตถทีปนี อรรถกถาขุททกนิกาย จริยาปิฎก (ขุ.จริยา.อ.๓๒๙-๓๓๑)

คำว่า **อกิณิหาร** นี้ เป็นชื่อของความปรารถนาเดิม
เริ่มแรก

๑) **มนุสฺสตุตฺตํ** คือ ความเป็นมนุษย์ กล่าวคือ ในชาติที่จะได้รับ
พุทฺธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทฺธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งว่า
“จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทฺธเจ้าในอนาคตกาล” นั้น จะต้อง
มีกำเนิดเป็นมนุษย์เท่านั้น จะเกิดในกำเนิดอื่นที่ไม่ใช่มนุษย์ไม่ได้

๒) **ลិងฺกสมฺบุตฺติ** คือ มีเพศสมบุรณ์ กล่าวคือ ในชาติที่จะได้รับ
พุทฺธพยากรณ์นั้น แม้จะเกิดเป็นมนุษย์แล้ว ก็ต้องมีเพศเป็นชาย
ที่บริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา และใจ ถ้าเกิดเป็นเพศอื่น เช่น หญิง กะเทย
หรือคนสองเพศ ความปรารถนาก็ไม่สำเร็จ เพราะเพศไม่สมบุรณ์
เนื่องด้วยเพศที่จะรับรองพุทฺธภาวะได้นั้นต้องเป็นเพศชายเท่านั้น

๓) **เหตุ** คือ ความถึงพร้อมด้วยอุปนิสัยแห่งพระอรหัต กล่าวคือ
ในชาติที่จะได้รับพุทฺธพยากรณ์นั้น จะต้องมียุติสมบุรณ์เกี่ยวพัน
ให้ได้สำเร็จเป็นพระอรหัตในอัฐภพนั้น

๔) **สตถุการทสฺสนํ** คือ การได้เฝ้าพระศาสดาเฉพาะพระพักตร์
กล่าวคือ ในชาติที่จะได้รับพุทฺธพยากรณ์นั้น จะต้องได้รับพุทฺธพยากรณ์
จากพระสัมมาสัมพุทฺธเจ้าพระองค์ใดพระองค์หนึ่งเท่านั้น

๕) **ปพพชชา** คือ การบรรพชา กล่าวคือ ในชาติที่จะได้รับ พุทธพยากรณ์นั้น จะต้องครองเพศเป็นนักรบด้วย จะเป็นนักรบในพระพุทธานุศาสนานอกพระพุทธานุศาสนาก็ตาม แต่ต้องเป็นผู้มีความเห็นถูกต้องตามทำนองคลองธรรม คือ เป็นกัมมวาที และกิริยาที (ผู้เชื่อกรรมและผลของกรรม)

๖) **คุณสมปตติ** คือ ความถึงพร้อมด้วยคุณ กล่าวคือ ในชาติที่จะได้รับพุทธพยากรณ์นั้น จะต้องเป็นผู้มีคุณพิเศษด้วย คือ เป็นผู้ได้สมาบัติ ๘ และอภิญญา ๕ เพราะคุณพิเศษเหล่านี้จะช่วยให้ค้นคว้าบารมีได้

๗) **อธิกาโร** คือ การกระทำอันยิ่ง กล่าวคือ ในชาติที่จะได้รับพุทธพยากรณ์นั้น จะต้องเป็นผู้จิตใจเด็ดเดี่ยวกล้าหาญสามารถเสียดละชีวิตของตนแต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้

๘) **ฉนหตา** คือ ความพอใจ กล่าวคือ จะต้องเป็นผู้มีความพอใจในการบำเพ็ญบารมีเพื่อจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตกาลให้ได้ แม้จะพบกับอุปสรรคและความยากลำบากสักเพียงใด ก็ไม่ล้มเลิกความปรารถนา ดังที่พระอรรถกถาจารย์ได้แสดงไว้ว่า

ใครได้ฟังว่า ผู้ใดสามารถข้ามห้องจักรวาลนี้ทั้งหมด ซึ่งมีน้ำท่วมเป็นผืนเดียวกัน ไปถึงฝั่งได้ด้วยกำลังแขนของตน ผู้นั้นย่อมบรรลุถึงความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ แล้วไม่ย่อท้อ ถึงแม้จะทำได้ยาก กลับพอใจว่า เราก็ก้าวถึงฝั่งให้ได้

หรือใครได้ฟังว่า ผู้ใดเหยียบจักรวาลนี้ทั้งหมด ซึ่งเต็มไปด้วยถ่านเพลิงปราศจากเปลวไฟ ปราศจากควันไฟ ไปถึงฝั่งได้ด้วยเท้าทั้งสอง ผู้นั้นย่อมบรรลุถึงความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ แล้วไม่ย่อท้อ ถึงแม้จะทำได้ยาก กลับพอใจว่า เราก็ก้าวถึงฝั่งให้ได้

หรือใครได้ฟังว่า ผู้ใดสามารถที่จะฝ่าจักรวาลทั้งหมด ซึ่งปกคลุมด้วยไม้ไผ่หนาทึบ มีแต่หนามและเถาวัลย์ ไปถึงฝั่งได้ด้วยเท้าทั้งสอง ผู้นั้นย่อมบรรลุถึงความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ แล้วไม่ย่อท้อ ถึงแม้จะทำได้ยาก กลับพอใจว่า เราก็ก้าวถึงฝั่งให้ได้

หรือใครได้ฟังว่า ผู้ใดที่ทนหมกหม้ออยู่ในนรกตลอดระยะเวลา ๔ อสงไขย แสนกัป ได้ ผู้นั้นย่อมบรรลุถึงความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ แล้วไม่ย่อท้อ ถึงแม้จะทำได้ยาก กลับพอใจว่า เราก็ก้าวหมกหม้อในนรกนั้น แล้วบรรลุความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า^{๑๒}

^{๑๒}ปรมัตถทีปนี อรรถกถาขุททกนิกาย จริยาปิฎก (ขุ.จริยา.๑.๓๓๑)

ธรรมสโมธานทั้ง ๘ ประการนี้ พระโพธิสัตว์ผู้ที่จะได้รับพุทธพยากรณ์ ต้องมีครบบริบูรณ์ จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ ดังสุเมธมหาโพธิสัตว์

สุเมธมหาโพธิสัตว์ได้รับพุทธพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่า “ทีปังกร” ว่า “อีก ๔ อสงไขย แสนกัป จักได้ตรัสรู้ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าโคดม” เพราะในชาตินั้น มีธรรมสโมธานครบบริบูรณ์ทั้ง ๘ ประการ คือ

- ๑) สุขธดาบส ในชาตินั้นได้เกิดมาเป็นมนุษย์
- ๒) มีเพศเป็นชายบริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา และใจ
- ๓) มีอุปนิสัยพอที่จะบรรลุเป็นพระอรหันตสาวกในชาตินั้น
- ๔) ได้ออกบวชเป็นดาบส มีความเห็นถูกต้องตามทำนองคลองธรรม คือ เป็นกัมมวาทีและกิริยวาที
- ๕) ได้คุณพิเศษ คือ สมบัติ ๘ และอภิญา ๕
- ๖) ได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทีปังกร
- ๗) ได้กระอธิการ คือ สละชีวิตของตนถวายพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทีปังกร โดยการนอนทอดตนต่างสะพานไปบนเปือกตม ให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทีปังกรเสด็จเหยียบข้ามไปพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์
- ๘) มีฉันทะ คือ ความพอใจที่จะบำเพ็ญพุทธการกกรรมเพื่อตรัสรู้ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสักพระองค์หนึ่ง ในอนาคตกาล

พระมหาโพธิสัตว์ผู้ได้รับพุทธพยากรณ์แล้ว จัดเป็น “พระนิยตโพธิสัตว์” ผู้เที่ยงแท้ต่อการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในอนาคตกาลย่อมไม่เข้าถึงอภัพฐานะ^{๓๓} คือฐานะอันไม่สมควร ๑๘ ประการ ได้แก่ ๑) ไม่เป็นคนบอด ไม่เป็นคนหนวก มาแต่กำเนิด ๒) ไม่เป็นคนบ้า ๓) ไม่เป็นคนใบ้ ๔) ไม่เป็นง่อยเปลี้ย ไม่เกิดขึ้นในหมู่คนมีลักษณะ คือคนป่าเถื่อน ๕) ไม่เกิดในท้องนางทาสี ๖) ไม่เป็นนิยตมิจฉาทิฎฐิ คือคนมีความเห็นผิดอันถึง ๗) เพศจะไม่กลับ ๘) ไม่ทำอนันตริยกรรมห้า ๙) ไม่เป็นคนมีโรคเรื้อน ๑๐) ถ้าจะเกิดในกำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน จะมีร่างกายไม่เล็กกว่านกกระจาบ จะไม่ใหญ่โตกว่าช้าง ๑๑) จะไม่เกิดในขุปปิปาสิกเปรตและนิชฌามัตถนิกเปรต ๑๒) จะไม่เกิดในพวกกาลกัณฐิกาสูร ๑๓) ไม่เกิดในอเวจีนรก ๑๔) ไม่เกิดในโลกันตนรก ๑๕) จะไม่เป็นมารในชั้นกามาวจรทั้งหลาย ๑๖) จะไม่เกิดในอัสถุญญิกพ ในชั้นรูปาวจรทั้งหลาย ๑๗) ไม่เกิดในชั้นสุทธาวาส ๑๘) ไม่เกิดในอรูปภพ และไม่ก้าวล่วงไปจักรวาลอื่น

^{๓๓}วิสุทธิชนวิลาสินี อรรถกถาพุทธทศนิกาย อปทาน (พ.อ.ป.อ.๑/๑๖๘)

พุทธภูมิธรรม

พระมหาโพธิสัตว์ผู้ได้รับพุทธพยากรณ์ เป็นผู้เที่ยงแท้ต่อการตรัสรู้ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตกาลแล้ว จะเป็นผู้ประกอบด้วย **พุทธภูมิ**^๔ ๔ ประการ มีปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิชนวิลาสินีว่า

พระมหาโพธิสัตว์เป็นผู้ประกอบด้วยพุทธภูมิ ๔ ประการนี้
คือ **อุตสาหะ อุมม์คคะ อวัตถานะ และหิตจริยา**
ในพุทธภูมิ ๔ ประการนั้น ฟังทราบว่าเป็น
ความเพียร เรียกว่า **อุตสาหะ** ปัญญา เรียกว่า **อุมม์คคะ**
อธิษฐานความตั้งมั่น เรียกว่า **อวัตถานะ** เมตตาภาวนา
เรียกว่า **หิตจริยา** (การประพฤติประโยชน์เกื้อกูล)

- ๑) **อุตสาหะ** คือ ความเพียร
- ๒) **อุมม์คคะ** คือ ปัญญา
- ๓) **อวัตถานะ** คือ อธิษฐานความตั้งมั่น และ
- ๔) **หิตจริยา** คือ การประพฤติประโยชน์เกื้อกูล ได้แก่ เมตตาภาวนา

พุทธภูมิธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ พระมหาโพธิสัตว์จะสมათานประพฤติ อย่างมั่นคง ไม่ว่าจะเสวยพระชาติเป็นอะไร และถือกำเนิดในชาติ ใดๆก็ตาม เพื่ออบรมบ่มพระบารมีให้แก่กล้ายิ่งขึ้นไป

^๔วิสุทธิชนวิลาสินี อรรถกถาพุทธกนิกาเย อปทาน (พ.อ.ป.อ.๑/๑๖๙)

อัยาศัยของพระโพธิสัตว์

นอกจากพุทธภูมิธรรมดังกล่าวแล้ว พระมหาโพธิสัตว์ยังมีอัยาศัยที่ประเสริฐ หนึ่งประกอบกุศลธรรมอยู่เสมอ เพื่อเพาะบ่มพระโพธิญาณให้แก่กล้า อัยาศัย^๕ ที่ประเสริฐอันเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงพระโพธิญาณของพระมหาโพธิสัตว์ให้เจริญ มี ๖ ประการ มีปรากฏในคัมภีร์วิสุทธชนวิลาสินี ว่า

อัชฌาศัย ๖ ประการนี้ คือ อัชฌาศัยในเนกขัมมะ
อัชฌาศัยในปวิเวก อัชฌาศัยในอโลกะ อัชฌาศัยในอโทสะ
อัชฌาศัยในอโมหะ อัชฌาศัยในนิสสรณะ ย่อมเป็นไปเพื่อบ่ม
พระโพธิญาณ

และเพราะประกอบด้วยอัชฌาศัยเหล่านี้ ท่านจึงเรียกพระโพธิสัตว์ทั้งหลายว่า ผู้มีเนกขัมมะเป็นอัยาศัย เห็นโทษในกามทั้งหลาย ว่าผู้มีปวิเวกเป็นอัยาศัย เห็นโทษในการคลุกคลี ว่าผู้มีอโลกะเป็นอัยาศัย เห็นโทษในความโลภ ว่าผู้มีอโทสะเป็นอัยาศัย เห็นโทษในโทสะ ว่าผู้มีอโมหะเป็นอัยาศัย เห็นโทษในโมหะ ว่าผู้มีการสลัดออกจากภพเป็นอัยาศัย เห็นโทษในภพทั้งปวง

^๕วิสุทธชนวิลาสินี อรรถกถาพุทธทศนิกาย อปทาน (พ.อ.ป.๑.๑/๑๖๙)

๑) เนกขัมมมัชฌาสัย คือ อธิษาศัยในเนกขัมม พอใจที่จะออกบวช เพราะเห็นโทษในกามคุณ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สิ่งสัมผัสทางกาย ที่น่ายินดี น่าพอใจ

๒) วิเวกมัชฌาสัย คือ อธิษาศัยในวิเวก พอใจที่จะอยู่ในสถานที่อันสงบเงียบ เพราะเห็นโทษในการคลุกคลีกัน

๓) โอลภัชฌาสัย คือ อธิษาศัยในอโภชะ พอใจในการบริจาทานไม่โลก ไม่ตระหนี่ เพราะเห็นโทษในความโลภ

๔) อโทสัชฌาสัย คือ อธิษาศัยในอโทสะ พอใจในความไม่โกรธ เจริญเมตตาไปในสรรพสัตว์ เพราะเห็นโทษในความโกรธ

๕) อโมหัชฌาสัย คือ อธิษาศัยในอโมหะ พอใจในการทำลายโมหะ เจริญภาวนาให้จิตใจผ่องใสสงบจากนิวรณ์ แล้วเจริญปัญญาเป็นนิตย เพราะเห็นโทษในความหลง

๖) นิสสรณัชฌาสัย คือ อธิษาศัยในการสลัดออกจากภพ ไม่ปรารถนาที่จะท่องเที่ยวเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ มีจิตมุ่งตรงต่อพระนิพพาน

พุทธการกกรรม

พระมหาโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีเพื่อจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ต้องบำเพ็ญ**พุทธการกกรรม**^{๑๖} คือ ธรรมที่กระทำให้เป็นพระพุทธรเจ้า พระธรรมปาละได้อธิบายไว้ในคัมภีร์ปรมัตถทีปนี ว่า

พระสารีบุตรทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมอันทำให้เป็นพระพุทธรเจ้ามีเท่าไร”

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ดูก่อนสารีบุตร ธรรมอันทำให้เป็นพระพุทธรเจ้ามี ๑๐ ประการ ธรรม ๑๐ ประการคือ ๑. อโงกนิกาย ๒. อโงกนิกาย ๓. อโงกนิกาย ๔. อโงกนิกาย ๕. อโงกนิกาย ๖. อโงกนิกาย ๗. อโงกนิกาย ๘. อโงกนิกาย ๙. อโงกนิกาย ๑๐. อโงกนิกาย เป็นธรรมทำให้เป็นพระพุทธรเจ้า ดูก่อนสารีบุตร ธรรม ๑๐ ประการนี้ เป็น**พุทธการกกรรม**”

พุทธการกกรรมที่ทรงแสดงไว้นี้ได้แก่ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา พระมหาโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญ**พุทธการกกรรม ๑๐ ประการ**นี้ ให้แก่กล้าเป็น**บารมีอุปบารมี** และ**ปรมัตถบารมี** รวมเป็นบารมี ๓๐ ทศ ดังปรากฏใน ขุททกนิกาย จริยาปิฎก ว่า

การบำเพ็ญบารมีอันเป็นเครื่องบ่มพระโพธิญาณเหล่านี้ จัดเป็น**บารมี ๑๐ อุปบารมี ๑๐ ปรมัตถบารมี ๑๐**^{๑๗}

^{๑๖}ปรมัตถทีปนี อรรถกถาขุททกนิกาย จริยาปิฎก (ขุ.จริยา.๑.๓๒๕)

^{๑๗}ขุททกนิกาย จริยาปิฎก (ขุ.จริยา.๓๓/๓๖)

พระพุทธโฆสจารย์ได้อรรถาธิบายคุณลักษณะของบารมี อุปบารมี และปรมัตถบารมี ไว้ในคัมภีร์ชาตกัฏฐกถา ว่า

บารมี ๑๐ อุปบารมี ๑๐ ปรมัตถบารมี ๑๐ คือ การบริจาค
สิ่งของภายนอกจัดเป็น**ทานบารมี** การบริจาคอวัยวะจัดเป็น
ทานอุปบารมี การบริจาคชีวิตจัดเป็น**ทานปรมัตถบารมี**^{๔๔}

การบำเพ็ญพุทธการกธรรมให้ครบเป็นบารมี ๓๐ ทศ ของ
พระมหาโพธิสัตว์นั้น บารมีข้ออื่นๆ ก็พึงเทียบเคียงทานบารมี
ทานอุปบารมี และทานปรมัตถบารมี ดังกล่าวนี้

ผลของการบำเพ็ญบารมีของพระมหาโพธิสัตว์

พระธรรมปาละได้อรรถาธิบายถึงผลของการบำเพ็ญบารมีของ
พระมหาโพธิสัตว์ไว้ มีปรากฏในคัมภีร์ปรมัตถทีปนี ว่า

อะไรเป็นผล?

กล่าวโดยย่อ ความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผล
ของบารมีเหล่านั้น

กล่าวโดยพิสดาร **สิริธรรมกาย**อันงดงามทั่วไปตั้งขึ้นด้วย
คุณหาประมาณมิได้ ไม่มีสิ้นสุด ตั้งแต่สมบัติของ**รูปกาย**
อันรุ่งเรืองด้วยหมู่คุณไม่น้อยมีอาทิ มหาปุริสลักษณะ ๓๒

^{๔๔}ชาตกัฏฐกถา อรรถกถาพุทธกนิกาย ชาดก (ขุ.ชา.อ.๑/๔๐)

อนุพยัญชนะ ๘๐ พระรัศมีวาหนึ่ง เป็นต้น อธิษฐานธรรม
ทศพลญาณ เวสัชชญาณ ๔ อสารถนญาณ ๖ พุทธธรรม
๑๘ หมวด^{๑๙}

ข้อความจากอรรถกถา^{๑๙} แสดงให้เห็นว่า เมื่อพระมหาโพธิสัตว์
บำเพ็ญบารมีสำเร็จแล้ว จะได้รับผลของการบำเพ็ญบารมี คือ
การตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รวมทั้งทรงมีสิริธรรมกาย
และรูปกายที่ประกอบด้วยคุณสมบัติต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น

จากข้อมูลที่แสดงถึงการบำเพ็ญบารมีของสมเด็จพระสัมมา
สัมพุทธเจ้าทั้งหมดนี้ จะเห็นว่า การบำเพ็ญบารมีเพื่อจะตรัสรู้
เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้สำเร็จสักพระองค์หนึ่งนั้น เป็นการ
กระทำที่ทำได้ยาก เพราะต้องประกอบกุศลธรรมทั้งหมดดังแสดงไว้
ข้างต้นอย่างยิ่งยวด และแม้จะบำเพ็ญบารมีอย่างยิ่งยวดเช่นนั้นแล้ว
แต่ระยะเวลาที่จะต้องบำเพ็ญบารมีนั้นยังไม่ครบบริบูรณ์ ก็จำต้อง
บำเพ็ญบารมีไปจนกว่าจะครบกำหนดระยะเวลา เปรียบเสมือน
ข้าวกล้าที่ชาวนาไม่สามารถจะบังคับให้ออกรวงและสุกได้
ตั้งใจปรารถนา ต้องคอยระยะเวลาที่ข้าวกล้าจะออกรวงและสุกเอง
ดังที่พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายขยายความไว้ในคัมภีร์วิสุทธิชน
วิลาสินี ว่า

^{๑๙} ปรมัตถทีปนี อรรถกถาพุทธกนิกา ยจริยาปิฎก (ขุ.จริยา.อ.๓๘๔)

ก็ฐานะนี้ที่ว่า ยังไม่ถึง ๔ อสงไขย แสนกัป เมื่อให้ทาน
ทุกวันๆ เช่น การให้ทานของพระเวสสันดร และการสังฆสมภารมี
ธรรมมีศีลเป็นต้น อันสมควรแก่ทานนั้น ก็จะเป็นพระพุทธเจ้า
ในระหว่างได้ ดังนี้ ย่อมจะมีไม่ได้

ถามว่า เพราะเหตุไร

ตอบว่า เพราะญาณยังไม่ตั้งท้อง ยังไม่ถึงความไพบุลย์
ยังไม่ถึงความแก่กล้า

ฐานะนี้ที่ว่า ข้าวกล้าที่จะเมล็ดผล ต่อเมื่อล่วงไป ๓
เดือน ๔ เดือน และ ๕ เดือน ยังไม่ถึงเวลานั้นๆ จะอยากได้ดี
จะเอาเน้ารดก็ดี ลักร้อยครั้ง พันครั้ง ทุกวันๆ จักให้เมล็ดผล
โดยปักษ์หนึ่ง หรือเดือนหนึ่ง ในระหว่าง ดังนี้ ย่อมไม่มี

ถามว่า เพราะเหตุไร

ตอบว่า เพราะข้าวกล้ายังไม่ท้อง ยังไม่ถึงความไพบุลย์
ยังไม่แก่ ดังนี้ ชื่อฉันทิ ฐานะนี้ว่า ยังไม่ถึง ๔ อสงไขย แสนกัป
จักได้เป็นพระพุทธเจ้า ดังนี้ ย่อมไม่มี ก็ฉันทินั้นเหมือนกัน

เพราะฉะนั้น พึงกระทำการบำเพ็ญบารมีตลอดกาลตาม
ที่กล่าวไว้แล้วนั้นแหละ เพื่อต้องการให้ญาณแก่กล้า。^{๒๐}

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงได้ตรัสไว้ว่า “กิจฺจโง พุทฺธาน-
มฺบุปาโท”^{๒๑} การเสด็จอุบัติขึ้นของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เป็นการยาก

^{๒๐}วิสุทธชนวิลาสินี อรรถกถาขุททกนิกาย อปทาน (ขุ.อป.๑.๑/๑๔)

^{๒๑}ขุททกนิกาย ธรรมบทคถา (ขุ.ธ.๒๕/๒๔)

การบำเพ็ญบารมี ของพระปัจเจกพุทธเจ้า

การบำเพ็ญบารมีของพระปัจเจกพุทธเจ้านี้ พระธรรมปาละได้
อธิบายไว้ในคัมภีร์ปรมัตถทีปนี^{๒๒}ว่า

สำหรับ**พระปัจเจกโพธิสัตว์**ไม่อย่างนั้น อธิบายว่า
ท่านเหล่านั้นแม้ถึงจะมีบารมีเป็นปัญญาริเก ก็ยังต้องปรารถนา
เพิ่มพูนโพธิสมภารตลอดเวลา ๒ อสงไขย แสนกัป ไม่ต่ำกว่านั้น
แม้ท่านผู้เป็นสัทธาธิเกและวิริยาธิเก ล่วงเลยกัปอื่นจาก
กำหนดที่กล่าวแล้วไปเล็กน้อยเท่านั้น ก็ย่อมบรรลุปัจเจก
สัมโพธิญาณ แต่ไม่ถึงอสงไขยที่ ๓ ...

พระปัจเจกโพธิสัตว์ผู้กระทำอภินิหาร ประมวลธรรม
๕ ประการเหล่านี้ คือ ความเป็นมนุษย์ ความสมบูรณ์ด้วยเพศ
การเห็นท่านผู้ปราศจากอาสวะ อธิการ ความเป็นผู้มีฉันทะ
เหล่านี้รวมเป็นเหตุแห่งอภินิหาร^{๒๒}

และมีปรากฏในคัมภีร์วิสุทธชนวิลาสินีอีก ว่า

^{๒๒}ปรมัตถทีปนี อรรถกถาพุทธกนิยาย เกรตถา (พ.เถร.อ.๑/๑๓-๑๔)

ถามว่า ก็ความปรารถนาของพระปัจเจกสัมพุทธเจ้า
ย่อมเป็นไปนานเพียงไร

ตอบว่า ความปรารถนาของพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย
ย่อมเป็นไป ๒ อสงไขย แสนกัป ไม่อาจต่ำกว่านั้น ...
ผู้ปรารถนาความเป็นพระปัจเจกสัมพุทธเจ้า ก็จำต้อง
ปรารถนาสมบัติ ๕ ประการ กระทำอกนิหาร

จริงอยู่ พระปัจเจกสัมพุทธเจ้าเหล่านั้น

มีเหตุแห่งอกนิหารเหล่านี้ คือ ความเป็นมนุษย์
ความถึงพร้อมด้วยเพศชาย การได้เห็นท่านผู้ปราศจากอาสวะ
การกระทำอันยิ่งใหญ่ ความเป็นผู้มีฉันทะ^{๒๓}

การบำเพ็ญบารมีของพระปัจเจกโพธิสัตว์เพื่อจะตรัสรู้เป็นพระปัจเจก-
พุทธเจ้านั้น มีกำหนดระยะเวลาการบำเพ็ญบารมี คือ ไม่ต่ำกว่า ๒
อสงไขย แสนกัป แต่ไม่เกิน ๓ อสงไขย และต้องมีการประชุมธรรม
๕ ประการ เพื่อเพาะบ่มให้ปัจเจกโพธิญาณบริบูรณ์ ได้แก่

๑) มนุสฺสตุตฺตํ คือ ความเป็นมนุษย์ กล่าวคือ ในชาติที่ตั้ง
ความปรารถนาจะบำเพ็ญบารมีเพื่อจะตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า
ในอนาคตกาลนั้น ต้องเกิดในกำเนิดของมนุษย์เท่านั้น

^{๒๓}วิสุทธิชนวิลาสินี อรรถกถาขุททกนิกาย อปทาน (ขุ.อป.อ.๑/๑๖๔)

๒) **ลึงคสมบุตติ** คือ ความสมบูรณ์ด้วยเพศ กล่าวคือ ในชาติที่ตั้ง
ความปรารถนาจะบำเพ็ญบารมีเพื่อจะตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้านั้น
ต้องมีเพศเป็นชายที่บริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา และใจ เพราะเพศชาย
เท่านั้นที่สามารถรับรองพุทธภาวะได้

๓) **วิคตาสวทสนัน** คือ การเห็นท่านผู้ปราศจากอาสวะ กล่าวคือ
ในชาติที่ตั้งความปรารถนาจะบำเพ็ญบารมีเพื่อจะตรัสรู้เป็น
พระปัจเจกพุทธเจ้านั้น จะต้องได้พบพระอรหันต์ จะเป็นพระสัมมา
สัมพุทธเจ้า เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า หรือเป็นพระอรหันต์องค์ใด
องค์หนึ่งก็ได้ แล้วตั้งความปรารถนาที่จะบำเพ็ญบารมีเพื่อจะ
ตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าสักองค์หนึ่ง ในอนาคตกาล

๔) **อธิกาโร** คือ การกระทำอันยิ่ง กล่าวคือ ในชาติที่ตั้งความ
ปรารถนาจะบำเพ็ญบารมีเพื่อจะตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้านั้น
ต้องกระทำกุศลกรรมต่อหน้าท่านผู้ปราศจากอาสวะนั้นด้วย

๕) **ฉนุททา** คือ ความพอใจ กล่าวคือ ต้องมีความพอใจที่จะบำเพ็ญ
บารมีเพื่อตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ถ้าไม่มีความพอใจในการ
เพาะบ่มปัจเจกโพธิญาณนี้ การบำเพ็ญบารมีก็ไม่สำเร็จ

การบำเพ็ญบารมี ของพระอรหันตสาวก

การบำเพ็ญบารมีของพระอรหันตสาวกนี้ พระธรรมปาละได้
อธิบายไว้ในคัมภีร์ปรมัตถทีปนี ว่า

สำหรับพระโพธิสัตว์ผู้เป็นสาวก บำเพ็ญอุภินิหาร
เพื่อความเป็นอัครสาวก ต้องปรารถนาการเพิ่มพูนโพธิสมภาร
สิ้นเวลา ๑ อสงไขย แสนกัป

สำหรับผู้ที่เป็นมหาสาวก บำเพ็ญอุภินิหารเพื่อความ
เป็นมหาสาวก ต้องปรารถนาการเพิ่มพูนโพธิสมภาร สิ้นเวลา
แสนกัปเท่านั้น ถึงพระพุทธรมาตา พระพุทธรบิดา พระพุทธร
อุปัฏฐาก และพระพุทธรชินโรส ก็เหมือนกัน คือใช้เวลาเพิ่มพูน
โพธิสมภารแสนกัป ...

และพระโพธิสัตว์ผู้เป็นสาวก ผู้ตั้งปณิธานไว้ด้วย
สามารถแห่งความปรารถนาที่ประกอบด้วยองค์ ๒ คือ อธิการ
และความเป็นผู้มีฉันทะ^{๒๔}

^{๒๔}ปรมัตถทีปนี อรรถกถาขุททกนิกาย เถรคาถา (พ.เถร.อ.๑/๑๓-๑๔)

พระสาวกโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีปรารถนาเพื่อจะตรัสรู้สาวกโพธิญาณ นั้น พระธรรมปาละได้จำแนกการบำเพ็ญบารมีของพระสาวกโพธิสัตว์ ออกเป็น ๒ ระดับ คือ

๑) พระอัครสาวก มีระยะเวลาการบำเพ็ญบารมี ๑ อสงไขย แสนกัป

๒) พระอสีติมหาสาวก พระพุทธมารดา พระพุทธบิดา พระพุทธอุปัฏฐาก และพระปกตีสาวก มีระยะเวลาการบำเพ็ญบารมี แสนกัป

พระสาวกโพธิสัตว์ทั้ง ๒ ประเภทนี้ ต้องมีการประชุมธรรม ๒ ประการ เพื่อเพาะบ่มให้สาวกโพธิญาณบริบูรณ์ คือ

๑) อธิกาโร คือ การกระทำอันยิ่ง กล่าวคือ ในชาติที่ตั้งความปรารถนาจะบำเพ็ญบารมีเพื่อจะตรัสรู้เป็นพระสาวก ไม่ว่าจะประเภทใดก็ตาม ต้องกระทำกุศลกรรมแล้วตั้งความปรารถนา ต่อหน้าท่านผู้ปราศจากอาสวะ โดยมากจะตั้งความปรารถนาเฉพาะ พระพักตร์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๒) จันทตา คือ ความพอใจ กล่าวคือ ต้องมีความพอใจที่จะบำเพ็ญบารมีเพื่อตรัสรู้เป็นพระสาวก ไม่ว่าจะ เป็นพระอัครสาวก พระอสีติมหาสาวก พระพุทธมารดา พระพุทธบิดา พระพุทธอุปัฏฐาก และพระปกตีสาวก ถ้าไม่มีความพอใจในการเพาะบ่มสาวกโพธิญาณนี้ การบำเพ็ญบารมีก็ไม่สำเร็จ

การบำเพ็ญบารมีของพระปัจเจกโพธิสัตว์และพระสาวกโพธิสัตว์นี้ ถึงแม้จะเร่งบำเพ็ญบารมีเพื่อให้สำเร็จตามมโนปณิธานที่ได้ตั้งจิตปรารถนาบำเพ็ญบารมีไว้นั้น ก็ไม่สามารถจะเร่งได้ ต้องรอคอยความสุขเต็มที่แห่งโพธิญาณ ดังที่พระธรรมपालได้อธิบายไว้ในคัมภีร์ปรหมัตตปิณี ว่า

จำเดิมแต่บำเพ็ญมหากินีหาร ขวนขวายแล้วๆ เล่าๆ ในทานเป็นต้น เป็นพิเศษ ถวายมหาทานเช่นกับทานของพระเวสสันดร ทุกๆ วัน แม้ตั้งสมอยู่ซึ่งบารมีธรรมทุกอย่าง มีศีลอันสมควรแก่มหาทานนั้นเป็นต้น ขึ้นชื่อว่าการบังเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้า ย่อมไม่มีในระหว่างได้เลย เพราะยังไม่ถึงกำหนดเวลาตามที่กล่าวแล้ว

เพราะเหตุไร เพราะพระญาณยังไม่สุกเต็มที่

อธิบายว่า พระญาณของพระพุทธเจ้าถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ ตั้งท้อง ย่อมถึงความสุกงอม ดุจข้าวกล้าที่ให้สำเร็จแล้วในเวลาที่กำหนด ฉันทใด ดังนั้น การบรรลุปัจเจกสัมโพธิญาณและสาวกสัมโพธิญาณ ในระหว่างนั้นแหละ โดยยังไม่ถึงกำหนดเวลาตามที่กล่าวแล้วในที่นั้นๆ ย่อมไม่มีแก่พระปัจเจกโพธิสัตว์ผู้กระทำอกินีหาร ธรรม ๕ ประการเหล่านี้ คือ

ความเป็นมนุษย์ ความสมบูรณ์ด้วยเพศ การเห็นผู้ปราศจากอาสวะ อธิการ ความเป็นผู้มีฉันทะ เหล่านี้รวมเป็นเหตุแห่งอกินีหาร

และแก่พระสาวกโพธิสัตว์ผู้ตั้งปณิธานไว้ด้วยสามารถ
แห่งความปรารถนาอันประกอบด้วยองค์ ๒ คือ อธิการ ความ
เป็นผู้มีฉันทะ ก็ฉันทนั้น

เพราะเหตุใด เพราะญาณยังไม่สุกเต็มที่

อธิบายว่า ปัญญาบารมีที่ส่งเสริมเพิ่มเติมด้วยบารมี
ทั้งหลาย มีทานบารมีเป็นต้น ของพระมหาโพธิสัตว์ทั้งหลาย
แม้เหล่านี้ ย่อมตั้งท้อง ถึงความสุกงอม ยังพระพุทธญาณให้
บริบูรณ์โดยลำดับ ฉันทใด ปัญญาบารมีที่ส่งเสริมเพิ่มเติมด้วย
บารมีทั้งหลาย มีทานบารมีเป็นต้น ของพระปัจเจกพุทธเจ้าและ
พระสาวกทั้งหลาย ก็ฉันทนั้น ย่อมตั้งท้อง ถึงความสุกงอม ยัง
พระปัจเจกโพธิญาณและสาวกโพธิญาณให้บริบูรณ์ตามสมควร
โดยลำดับ.^{๒๕}

^{๒๕}ปรมัตถทีปนี อรรถกถาขุททกนิกาย เถรคคาถา (ขุ.เถร.อ.๑/๑๔)

บารมี ๑๐ ทศ

การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ทั้ง ๓ ประเภท นั้น ต้องเพาะบ่มโพธิญาณให้บริบูรณ์ด้วยการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ ที่เรียกว่า “พุทธการกธรรม” พระธรรมปาละได้อธิบายขยายความลักษณะ (เครื่องแสดง) รส (หน้าที่หรือกิจ) ปัจจุปัฏฐาน (ผลปรากฏ) และ ปทัฏฐาน^{๒๖} (เหตุใกล้ให้เกิด) ของบารมี ๑๐ ประการไว้ มีปรากฏใน คัมภีร์ปรมัตถทีปนี และในคัมภีร์วิสุทธิชนวิลาสิณี พระอรรถกถาจารย์ ได้แสดงการเปรียบเทียบบารมี^{๒๗} ๑๐ ประการไว้เพื่อเป็นแนวทางการเพาะบ่มบารมี พอสรุปลความได้ว่า

บารมีแม้ทั้งหมดมีการอนุเคราะห์ผู้อื่นเป็นลักษณะ (เครื่องแสดง) มีการทำอุปการะแก่ผู้อื่นเป็นรส หรือมีความไม่หวั่นไหวเป็นรส (เป็นกิจ) มีการแสวงหาสิ่งที่เป็นประโยชน์เป็นปัจจุปัฏฐาน หรือมีความเป็นพระพุทธเจ้าเป็นปัจจุปัฏฐาน (เป็นผลปรากฏ) มีมหากรุณาเป็นปทัฏฐาน หรือมีความเป็นผู้ฉลาดในอุบายแห่งกรุณาเป็นปทัฏฐาน (เป็นเหตุใกล้)

๑) ทานบารมี เจตนาบริจาคเครื่องอุปกรณ์ของตน กำหนดด้วยความเป็นผู้ฉลาดในอุบายแห่งกรุณา เป็นทานบารมี

^{๒๖} ลักษณะ รส ปัจจุปัฏฐาน และปทัฏฐาน ของบารมี ๑๐ ประการ ปรมัตถทีปนี อรรถกถาพุทธทศนิกาย จริยาปิฎก (พ.จริยา.อ.๓๒๘-๓๒๙)

^{๒๗} เปรียบเทียบบารมี ๑๐ ประการ วิสุทธิชนวิลาสิณี อรรถกถาพุทธทศนิกาย อปทาน (พ.อป.อ.๑/๒๖-๓๔)

ฟังบำเพ็ญทานบารมีให้บริบูรณ์ โดยไม่เหลียวแลทรัพย์ ยศ บุตร และภรรยา หรืออวัยวะน้อยใหญ่ ให้สิ่งที่เขาต้องการอยากได้ ทั้งหมดแก่ยากผู้มาถึง ให้ทั้งหมดมิให้เหลือ เปรียบเหมือนหมอน้ำ เต็มเปี่ยมที่คิดว่าไว้ น้ำย่อมไหลออกหมด ไม่ขังอยู่ในหมอนั้น ฉะนั้น ทานบารมีมีการบริจาคเป็นลักษณะ (เครื่องแสดง). มีการกำจัดโลก ในไทยธรรมเป็นรส (เป็นกิจ). มีความไม่ติดข้องเป็นปัจจุปัญฐาน หรือ มีภพสมบัติและความไม่มีภพสมบัติเป็นปัจจุปัญฐาน (เป็นผลปรากฏ). มีวัตถุอันควรบริจาคเป็นปทัฏฐาน (เป็นเหตุไถ่).

๒) ศิลบารมี ภายสุจริต วจีสุจริต กำหนดด้วยความเป็นผู้ฉลาด ในอุบายแห่งกรุณา และโดยความหมาย ก็คือเจตนาเว้นสิ่งไม่ควรทำ เป็นต้น เป็นศิลปบารมี

ฟังบำเพ็ญศิลปบารมีบริบูรณ์ โดยตั้งแต่บัดนี้ไป อย่าได้เห็นแก่ชีวิต รักษาศีลให้บริสุทธิ์ เปรียบเหมือนเนื้อทรายจามรีไม่เห็นแก่ชีวิต รักษาเฉพาะขนหางของตน แม้หางจะคล่องติดในที่ใดก็ตาม ปลดขนหางออกไม่ได้ ก็ยอมตายในที่นั้น ฉะนั้น

ศิลปบารมีมีการละเว้นเป็นลักษณะ (เครื่องแสดง) หรือมีลักษณะเป็น พื้นฐานแห่งกุศลทั้งหลาย มีสมาธิกุศลเป็นต้น. มีการกำจัดความ เป็นผู้ทุศีลเป็นรส หรือมีความไม่มีโทษเป็นรส (เป็นกิจ). มีความ สะอาดแห่งกายและวาจาเป็นปัจจุปัญฐาน (เป็นผลปรากฏ). มีhiri และโอตตปปะเป็นปทัฏฐาน (เป็นเหตุไถ่).

๓) เนกขัมมบารมี จิตเกิดขึ้นเพื่อจะออกจากภพ มีการเห็นโทษ เป็นอันดับแรก กำหนดด้วยความเป็นผู้ฉลาดในอุบายแห่งกรุณา เป็นเนกขัมมบารมี

พึงบำเพ็ญเนกขัมมบารมีให้บริบูรณ์ โดยทำภพทั้งปวงให้เป็น เช่นกับเรือนจำ ราคายูอยากจะพ้นไปจากภพทั้งปวง มุ่งหน้าต่อ เนกขัมมะคือการออกจากกาม เปรียบเหมือนคนที่อยู่ในเรือนจำ มาเป็นเวลานาน มิได้มีความรักใคร่ในเรือนจำนั้นเลย มีแต่ความ ราคายูอย่างเดียว ไม่อยากอยู่ แสวงหาแต่ทางพ้นออกไป ฉะนั้น

เนกขัมมบารมีมีการออกจากกามและภพเป็นลักษณะ (เครื่องแสดง). มีการทำให้แจ้งซึ่งโทษของกามและภพนั้นเป็นรส (เป็นกิจ). มีความ หันหลังจากโทษนั้นเป็นปัจจุปัญญา (เป็นผลปรากฏ). มีความสังเวช เป็นปทัชฐาน (เป็นเหตุไถ่).

๔) ปัญญาบารมี ความเข้าใจลักษณะอันเสมอกันแห่งธรรมทั้งหลาย กำหนดด้วยความเป็นผู้ฉลาดในอุบายแห่งกรุณาเป็นปัญญาบารมี

พึงบำเพ็ญปัญญาบารมีให้บริบูรณ์ โดยเข้าไปหาบัณฑิตทั้งหมด ไม่เว้นใครๆ ไม่ว่าจะเป็นคนชั้นต่ำ ชั้นกลาง และชั้นสูง แล้วได้ถาม เรียนรู้กับบัณฑิตเหล่านั้น เปรียบเหมือนภิกษุผู้ถือเที่ยวบิณฑบาต เป็นวัตร ไม่ละเว้นตระกูลใดๆ ไม่ว่าจะเป็นครกูลชั้นต่ำ ชั้นกลาง และชั้นสูง เทียวไปบิณฑบาตตามลำดับ ได้อาหารพอเป็นเครื่อง ยังชีพ ฉะนั้น

ปัญญาบารมีมีการรู้แจ้งแทงตลอดตามสภาวธรรมเป็นลักษณะ หรือการรู้แจ้งแทงตลอดไม่พลาดเป็นลักษณะ (เครื่องแสดง) ดุจการชดเชยและยิงด้วยลูกศรของคนฉลาด. มีความส่องสว่างใน อารมณ์เป็นรส (เป็นกิจ) ดุจประทีป. มีความไม่หลงเป็นปัจจุภูฐาน (เป็นผลปรากฏ) ดุจคนนำทางไปในป่า. มีสมาธิเป็นปทัฏฐาน หรือมีอริยสัจ ๔ เป็นปทัฏฐาน (เป็นเหตุใกล้).

๕) วิริยบารมี การปรารถถึงประโยชน์ของผู้อื่นด้วยกายและจิต กำหนดด้วยความเป็นผู้ฉลาดในอุบายแห่งกรุณา เป็นวิริยบารมี

พึงบำเพ็ญวิริยบารมีให้บริบูรณ์ โดยเป็นผู้มีความเพียรมั่น ในอิริยาบถทั้งปวง ในภพทุกภพ เป็นผู้มีความเพียรไม่ย่อหย่อน เปรียบเหมือนพญาราชสีห์มฤคราชมีความเพียรมั่นในอิริยาบถ ทั้งปวง ประคองใจไว้ตลอดเวลา ฉะนั้น

วิริยบารมีมีความอุตสาหะเป็นลักษณะ (เครื่องแสดง). มีการอุปถัมภ์ เป็นรส (เป็นกิจ). มีการไม่จมลง ไม่ทอดถอยเป็นปัจจุภูฐาน (เป็นผล ปรากฏ). มีวัตรอุปรารถความเพียรเป็นปทัฏฐาน หรือมีความสังเวช เป็นปทัฏฐาน (เป็นเหตุใกล้).

๖) ขันติบารมี การอดกลั้นโทษของสัตว์และสังขาร กำหนดด้วยความ เป็นผู้ฉลาดในอุบายแห่งกรุณา การตั้งอยู่ในอโทสะ (ความไม่โกรธ) จิตเกิดขึ้นเป็นไปในอาการของอโทสะนั้น เป็นขันติบารมี

พึงบำเพ็ญขันติบารมีให้บริบูรณ์ โดยเป็นผู้อดทนทั้งในการยกย่อง
นับถือและในการดูถูกดูหมิ่น เปรียบเหมือนแผ่นดิน ใครจะทิ้ง
ของสะอาดหรือไม่สะอาด ก็ได้ได้กระทำความรักและความขัดเคือง
เพราะการกระทำนั้น ย่อมอด ย่อมทน ย่อมกลับใจได้ ฉะนั้น

ขันติบารมีมีความอดทนเป็นลักษณะ (เครื่องแสดง). มีความอดกลั้น
สิ่งที่น่าปรารถนาและไม่น่าปรารถนาเป็นรส (เป็นกิจ). มีความอดกลั้น
เป็นปัจจุบันฐาน หรือมีความไม่โกรธเป็นปัจจุบันฐาน (เป็นผลปรากฏ).
มีเห็นตามความจริงเป็นปทัฏฐาน (เป็นเหตุใกล้).

๙) **สังขบารมี** การพูดไม่ผิดมีวิริยเจตนา (เจตนาจวัน) เป็นต้น
กำหนดด้วยความเป็นผู้ฉลาดในอุบายแห่งกรุณา เป็นสังขบารมี

พึงบำเพ็ญสังขบารมีให้บริบูรณ์ โดยอย่าได้กล่าวมุสาวาท
(วาจาเท็จ) ทั้งรู้อยู่ ด้วยอำนาจฉันทาคติ เป็นต้น ถึงแม้อสเนียด
จะตกลงบนกระหม่อมก็ตาม เปรียบเหมือนดาวประกายพริ้ว
เป็นจุดคันซ้งคือเที่ยงตรงไม่ว่าฤดูหรือปีใดก็ตาม ย่อมไม่โคจร
และเวียนออกนอกวิถีโคจรไปในวิถีอื่น ย่อมจะโคจรไปในวิถี
ของตนเท่านั้น ฉะนั้น

สังขบารมีมีการไม่พูดหลอกลวง คือเว้นจากมุสา เป็นลักษณะ
(เครื่องแสดง). มีการประกาศตามความเป็นจริงเป็นรส (เป็นกิจ).
มีความชื่นใจเป็นปัจจุบันฐาน (เป็นผลปรากฏ). มีความสงบเสถียร
เป็นปทัฏฐาน (เป็นเหตุใกล้).

๘) **อธิษฐานบารมี** การตั้งใจสมาทานไม่หวั่นไหว กำหนดด้วยความเป็นผู้ฉลาดในอุบายแห่งกรุณา จิตเกิดขึ้นเป็นไปในอาการแห่งความตั้งใจสมาทานไม่หวั่นไววนั้น เป็นอธิษฐานบารมี

พึงบำเพ็ญอธิษฐานบารมีให้บริบูรณ์ โดยเป็นผู้ไม่หวั่นไหว ในอธิษฐานที่ได้อธิษฐานไว้ เปรียบเหมือนภูเขาแม้จะถูกลมพัดแรงมาจากทุกทิศก็ไม่หวั่นไหว ไม่เขยื้อน คงตั้งอยู่ในที่ของตน ฉะนั้น

อธิษฐานบารมีมีความตั้งใจในโพธิสมภารเป็นลักษณะ (เครื่องแสดง). มีการครอบงำสิ่งเป็นปฏิปักษ์ของโพธิสมภารเหล่านั้นเป็นรส (เป็นกิจ). มีความไม่หวั่นไหวในการครอบงำสิ่งเป็นปฏิปักษ์เป็นปัจจุปัญฐาน (เป็นผลปรากฏ). มีโพธิสมภารเป็นปทัชฐาน (เป็นเหตุใกล้).

๙) **เมตตาบารมี** การทำประโยชน์สุขให้แก่โลก กำหนดด้วยความเป็นผู้ฉลาดในอุบายแห่งกรุณา โดยถือความไม่พยายาบท เป็นเมตตาบารมี

พึงบำเพ็ญเมตตาบารมีให้บริบูรณ์ โดยเป็นผู้มีจิตเมตตาเสมอ กันทั้งในคนดีและคนชั่ว ทั้งในศัตรูและมิตร ทั้งในชนที่เกื้อกูลและไม่เกื้อกูล และในสัตว์ทั้งปวง เปรียบเหมือนน้ำย่อมไหลแผ่ความเย็นไปเสมอกันไม่เลือกที่ ทั้งในสิ่งที่เป็นประโยชน์และในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ฉะนั้น

เมตตาบารมีมีความเป็นไปแห่งอาการเป็นประโยชน์เป็นลักษณะ (เครื่องแสดง). มีการนำประโยชน์เข้าไปเป็นรส หรือมีการกำจัด

ความอาฆาตเป็นรศ (เป็นกิจ). มีความสุภาพอ่อนโยนเป็นปัจจุปัฏฐาน (เป็นผลปรากฏ) มีการเห็นสัตว์ทั้งหลายเป็นที่น่าพอใจเป็นปทัฏฐาน (เป็นเหตุไถ่).

๑๐) อุเบกขาบารมี การกำจัดความเลื่อมและความเคียดแค้น กำหนดด้วยความเป็นผู้ฉลาดในอุบายแห่งกรุณา ความมีใจเสมอในสัตว์และสังขารทั้งหลายทั้งที่น่าปรารถนาและไม่น่าปรารถนา เป็นอุเบกขาบารมี

พึงบำเพ็ญอุเบกขาบารมีให้บริบูรณ์ โดยวางใจเป็นกลางประคองตาซังทั้งในสุขและทั้งในทุกข์ เปรียบเหมือนแผ่นดินย่อมวางเฉยในของไม่สะอาดและของสะอาดที่คนทิ้งลง เว้นจากความโกรธและความยินดี ฉะนั้น

อุเบกขาบารมีมีความเป็นไปโดยอาการที่เป็นกลางเป็นลักษณะ (เครื่องแสดง). มีเห็นความเสมอกันเป็นรศ (เป็นกิจ). มีการสงบความเคียดแค้นและความเลื่อมเป็นปัจจุปัฏฐาน (เป็นผลปรากฏ). มีการพิจารณาความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตนเป็นปทัฏฐาน (เป็นเหตุไถ่).

ตระกูลและการเกิดของพระโพธิสัตว์ทั้ง ๓ ประเภท

พระอรรถกถาจารย์ได้อรรถาธิบายตระกูลและการเกิดของพระโพธิสัตว์ ผู้จะสำเร็จพระโพธิญาณในชาติสุดท้ายไว้ มีปรากฏในคัมภีร์วิสุทธชนวิลาสินี ว่า

พระพุทธเจ้าทั้งหลายบำเพ็ญบารมีทั้งหลายตลอดกาล มีประเภทตามที่กล่าวแล้ว ด้วยความปรารถนานี้และด้วย อภินิหารนี้ อย่างนี้แล้ว เมื่อจะเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้น ในตระกูลกษัตริย์หรือตระกูลพราหมณ์

พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมเกิดขึ้นในตระกูลกษัตริย์ ตระกูลพราหมณ์ หรือตระกูลคหบดี ตระกูลใดตระกูลหนึ่ง

ส่วนพระอัครสาวกย่อมเกิดขึ้นเฉพาะในตระกูลกษัตริย์ และตระกูลพราหมณ์ เหมือนพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ไม่เกิดขึ้นในสังวัฏฏกัป (กัปเสื่อม) ย่อมเกิดขึ้นในวิวัฏฏกัป (กัปเจริญ) พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายก็เหมือนกัน

อนึ่ง พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายไม่เกิดขึ้นในกาลที่ พระพุทธเจ้าทั้งหลายบังเกิดขึ้น

พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง และยังให้ผู้อื่นตรัสรู้ได้ด้วย พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสรู้เฉพาะตนเอง แต่ไม่ยังให้ผู้อื่นตรัสรู้^{๒๘}

^{๒๘}วิสุทธชนวิลาสินี อรรถกถาขุททกนิกาย อปทาน (พ.อ.ป.อ.๑/๑๓๐)

สถานที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงละ

พระพุทธทศตะได้อรรถาธิบายสถานที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ไม่ทรงละไว้ มีปรากฏในคัมภีร์มรุตตวลีลาสินี ว่า

ก็พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ไม่ทรงละสถานที่ ๔ แห่ง
จริงอยู่ โภธิบัลลังก์พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ไม่ทรงละ
เป็นสถานที่แห่งเดียวกันนั่นเอง

ไม่ทรงละการประกาศพระธรรมจักร ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน
ไม่ทรงละสถานที่เหยียบพระบาทครั้งแรกใกล้ประตู
สังกัสสนคร ครั้งเสด็จลงจากเทวโลก

ไม่ทรงละสถานที่วางเท้าเพียง ๔ เท้า แห่งพระคันธกุฎี
ในพระวิหารเชตวัน พระวิหารเล็กก็มี ใหญ่ก็มี ทั้งพระวิหาร
ก็ไม่ทรงละ ทั้งพระนครก็ไม่ทรงละ^{๒๙}

จักรวาลนี้เป็นที่ตรัสรู้ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทุกพระองค์

พระพุทธโฆษาจารย์ได้อรรถาธิบายเรื่องนี้ไว้ในคัมภีร์ปปัญจสูทนี ว่า

แท้จริง พระพุทธเจ้าทั้งหลาย เมื่อจะเสด็จอุบัติขึ้น
ย่อมเสด็จอุบัติขึ้นในจักรวาลนี้เท่านั้น ก็เมื่อห้ามสถานที่
ที่เสด็จอุบัติ ย่อมเป็นอันห้ามเด็ดขาดว่า “พระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ไม่เสด็จอุบัติในจักรวาลอื่น นอกจากจักรวาลนี้”^{๓๐}

^{๒๙}มรุตตวลีลาสินี อรรถกถาขุททกนิกาย พุททวงค์ (ขุ.พุทธ.อ.๔๓๑)

^{๓๐}ปปัญจสูทนี อรรถกถามัชฌิมนิกาย อุปริปณาสก (ม.อ.อ.๓/๘๕)

ด้วยเหตุนี้ พระเดชพระคุณหลวงพ่อดอกน้ำ พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) จึงเรียกจักรวาลนี้ว่า “มงคลจักรวาล” เพราะเป็นจักรวาลที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์เสด็จอุบัติขึ้น และตรัสรู้

ความสำคัญของมหาโพธิบัลลังก์

พระพุทธโฆสจารย์ได้อรรถาธิบายความสำคัญของมหาโพธิบัลลังก์ไว้ มีปรากฏในคัมภีร์สุมังคลวิลาสินี ว่า

มหาโพธิบัลลังก์ เมื่อโลกพิเนาศ จะพิเนาศในภายหลัง
เมื่อโลกตั้งขึ้นก็จะตั้งขึ้นก่อน

ณ โพธิบัลลังก์นั้น กอบัวกอหนึ่งย่อมเกิดขึ้นเป็น
บุพพนิมิต หากว่าในกัปนั้นของโพธิบัลลังก์นั้น พระพุทธเจ้า
จักทรงอุบัติ ดอกบัวย่อมเกิดขึ้น หากไม่ทรงอุบัติ ดอกบัวจะไม่เกิด
อนึ่ง เมื่อดอกบัวเกิด หากพระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง
จักทรงอุบัติ ก็เกิดดอกเดียว หากพระพุทธเจ้าจักทรงอุบัติ
๒ องค์ ๓ องค์ ๔ องค์ ๕ องค์ ดอกบัวก็เกิด (ตามลำดับ)
๕ ดอก

อนึ่ง ดอกบัวเหล่านั้นเป็นดอกมีช่อดิดกันในบ้านเดียว
ทั่วสุทธาวาสพรหมทั้งหลายชวนกันว่า “ท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย
พวกเรามากันเกิด จักเห็นบุพพนิมิต” แล้วพากันมายังมหา
โพธิบัลลังก์สถาน

ในกัปที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายยังไม่ทรงอุบัติ ดอกบัว
ก็ไม่มี ทวยเทพทั้งหลายเห็นดอกบัวไม่มีดอก ก็มีความเสียใจ
ว่า “พ่อคุณเอ๋ย โลกจักมีตมนหนอ สัตว์ทั้งหลายถูกความมืด
ครอบงำ จักเต็มในอบาย เทวโลก ๖ พรหมโลก ๙ จักว่างเปล่า”

ครั้นเห็นดอกบัวในเวลาบาน ต่างดีใจว่า “เมื่อ
พระสัพพัญญูโพธิสัตว์ทรงก้าวลงสู่ครรภ์พระมารดา ประสูติ
ตรัสรู้ ยังธรรมจักรให้เป็นไป ทรงกระทำยมกปาฏิหาริย์
หยั่งลงจากเทวโลก ทรงปลงอายุสังขาร เสด็จจัดชั้นธปริญพพาน
พวกเราจักเห็นปาฏิหาริย์อันทำให้หมื่นจักรวาลหวั่นไหว
และอบายทั้ง ๔ จักเสื่อมโทรม เทวโลก ๖ พรหมโลก ๙
จักบริบูรณ์” พวกกันเปล่งอุทานไปสู่พรหมโลกของตนๆ^{๓๓}

การกำหนดสหชาติและการกำหนดนักษัตร

พระพุทธทศตจะได้รณธธิบายเรื่องสหชาติและนักษัตรไว้ มีปรากฏ
ในคัมภีร์มจรูรัตถวิลาสินี ว่า

สิ่งที่เกิดร่วมกันกับพระสัพพัญญูโพธิสัตว์ของพวกเรา
มี ๗ เหล่านี้ คือ พระมารดาพระราหุล พระอนนทเถระ
พระจันนะ พระยาม้ากัณฐกะ หม้อขุมทรัพย์ พระมหาโพธิ
พระกาฬทายี ชื่อว่ากำหนดสหชาติ

โดยนักษัตร คือ ดาวฤกษ์ในเดือนอุตตราสาธ (เดือน ๘)
พระมหาบุรุษลงสู่พระครรภ์พระชนนี เสด็จออกมหากิเณษกรรมดี
ทรงประกาศพระธรรมจักร ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์

^{๓๓}สมังคผลวิลาสินี อรรถกถาที่มกนิทาย มหาวรรค (ที.มหา.อ.๒/๖)

โดยนักษัตร คือ ดาวฤกษ์ในเดือนวิสาขะ (เดือน ๖)
ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน

โดยนักษัตร คือ ดาวฤกษ์เดือนมาฆะ (เดือน ๓) พระองค์
ทรงประชุมพระสาวกและทรงปลงอายุสังขาร

โดยนักษัตร คือ ดาวฤกษ์เดือนอัสสชุชะ (เดือน ๑๑)
เสด็จลงจากเทวโลก^{๓๒}

ธรรมดาของพระพุทธเจ้า

พระพุทธที่ตัดตะได้อรรถาธิบายเรื่องธรรมดาทั่วไปของพระสัมมา
สัมพุทธเจ้า ทุกพระองค์ มี ๓๐ ประการ มีปรากฏในคัมภีร์มรุตตล
วิลาสินี ว่า

๑. พระโพธิสัตว์ผู้มีภพสุดท้าย มีสัมปชัญญะรู้ตัว
ลงสู่พระครรภ์ของพระชนนี
๒. พระโพธิสัตว์นั่งขัดสมาธิในพระครรภ์ของพระชนนี
หันพระพักตร์ออกไปภายนอก
๓. พระชนนีของพระโพธิสัตว์ยืนประสูติ
๔. พระโพธิสัตว์ออกจากพระครรภ์พระชนนีในป่าเท่านั้น
๕. พระโพธิสัตว์วางพระบาทลงบนแผ่นดินทอง หันพระพักตร์
ไปทางทิศเหนือ อย่างพระบาท ๗ ก้าว เสด็จไปตรวจดู ๔ ทิศ
แล้วทรงเปล่งสีหนาท
๖. พระมหาสัตว์พ้อพระโอรสสมภพ ก็ทรงเห็นนิมิต ๔
แล้วออกมหาภิเนษกรมณ์

^{๓๒}มรุตตลวิลาสินี อรรถกถาขุททกนิกาย พุทธวงศ์ (ขุ.พุทธ.อ.๔๓๒)

๗. พระมหาสัตว์ทรงถือผ้าธงชัยแห่งพระอรหันต์
ทรงผนวช ทรงบำเพ็ญเพียรกำหนดอย่างต่ำที่สุด ๗ วัน
๘. เสวยข้าวมธุปายาสในวันที่ทรงบรรลुพระสัมโพธิญาณ
๙. ประทับนั่งเหนือส้นถัดหน้าบรรลुพระสัพพัญญุตญาณ
๑๐. ทรงบริกรรมอานาปานสติกัมมัฏฐาน
๑๑. ทรงกำจัดกองกำลังของมาร
๑๒. ณ โพธิบัลลังก์นั่นเอง ทรงได้คุณมีอสาธารณญาณ
ตั้งแต่วิชชา ๓ เป็นต้นไปเป็นอาทิ
๑๓. ทรงยับยั้งใกล้โพธิพฤกษ์ ๗ สัปดาห
๑๔. ทำมหาพรหมทูลอาราธนาเพื่อให้ทรงแสดงธรรม
๑๕. ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ ป่าอิสิปตนะ มิคทายวัน
๑๖. ในวันมาฆปุรณมี ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงใน
ที่ประชุมสาวกประกอบด้วยองค์ ๔
๑๗. ประทับอยู่ประจำ ณ ที่พระวิหารเชตวัน
๑๘. ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ใกล้ประตูกรุงสาวัตถี
๑๙. ทรงแสดงพระอภิธรรม ณ ภพดาวดึงส์
๒๐. เสด็จลงจากเทวโลกใกล้ประตูสังกัสสนคร
๒๑. ทรงเข้าผลสมาบัติต่อเนื่องกัน
๒๒. ทรงตรวจดูเวไนยชน ๒ วาระ
๒๓. เมื่อเรื่องเกิดขึ้น จึงทรงบัญญัติสิกขาบท
๒๔. เมื่อเหตุต้นเรื่องเกิดขึ้น จึงตรัสชาดก
๒๕. ตรัสพุทธวงศ์ในสมาคมพระประยูรญาติ
๒๖. ทรงทำปฏิสันถารกับภิกษุอาคันตุกะ
๒๗. พวกภิกษุจำพรรษาแล้วอุกนิมนต์ไม่ทูลบอกลาก่อน
ไปไม่ได้

๒๘. ทรงทำกิจก่อนและหลังเสวย ยามต้น ยามกลาง
และยามสุดท้ายทุกๆ วัน

๒๙. เสวยรสมังสะในวันปรีนิพพาน

๓๐. ทรงเข้าสมบัติ ๒๔ แสนโกฏิสมบัติแล้วจึง
ปรีนิพพาน^{๓๓}

อนันตรายิกธรรม

พระพุทธทศตะได้อรรถาธิบายอนันตรายิกธรรม คือ ความไม่มี
อันตรายเป็นธรรมดา ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ไว้
มีปรากฏในคัมภีร์มรุตตวิลาสินี ว่า

พระพุทธเจ้าทุกพระองค์มีอนันตรายิกธรรม (คือความ
ไม่มีอันตรายเป็นธรรมดา) ๔ คือ

ใครๆ ไม่อาจทำอันตรายแก่ปัจฉัย ๔ ที่มีเฉพาะ
พระพุทธเจ้าทั้งหลาย

ใครๆ ไม่อาจทำอันตรายแก่พระชนมายุของพระพุทธเจ้า
ทั้งหลาย สมจริงดังที่ตรัสไว้ว่า “ข้อที่บุคคลพึงใช้ความพยายาม
ปลงพระชนม์ชีพพระตถาคต ไม่เป็นฐานะ ไม่เป็นโอกาส”

ใครๆ ไม่อาจทำอันตรายแก่พระมหาปฐิสลักษณะ
๓๒ ประการ และแก่นุพฺพยัญชนะ ๘๐ ประการ

ใครๆ ไม่อาจทำอันตรายแก่พระพุทธรังสีได้

เหล่านี้ชื่อว่า “อนันตรายิกธรรม ๔”^{๓๔}

^{๓๓}มรุตตวิลาสินี อรรถกถาขุททกนิกาย พุทธวงศ์ (ข.พุทธ.อ.๔๓๒-๔๓๓)

^{๓๔}มรุตตวิลาสินี อรรถกถาขุททกนิกาย พุทธวงศ์ (ข.พุทธ.อ.๔๓๓)

รายชื่อผู้ทำบุญหนังสือธรรมชุด “สัมมาปฏิบัติ”

พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)		
พระเทพญาณมงคล (เสริมชัย ชยมงฺคโล)	๒,๐๐๐	บาท
พระมหาศักฎา สุมนโ	๕,๐๐๐	บาท
พระมหาชินภัทร ฉินฺนาโลโย	๓,๑๕๐	บาท
พระครูปลัดพวงศ์พันธ์ ไคว้บุญญะราศีฟ	๑,๕๐๐	บาท
พระพิสิษฐ สิริสโร	๑,๕๐๐	บาท
พระบรรจง สุทธิสทุโธ	๑,๕๐๐	บาท
พระวิชัย วิชโย	๕๐๐	บาท
พระธนกฤต กระจ่าง	๕๐๐	บาท
พระมหานิพัฒน์ จีรวฑฺฒโน	๒๐๐	บาท
JEFF CHEW	๓๐,๐๐๐	บาท
คุณรุ่งวิทย์ สนวนที และครอบครัว	๑๕,๐๐๐	บาท
อาจารย์ธนัช-คุณอมฤต อินทร์จันทร์	๑๕,๐๐๐	บาท
คุณวัฒนา อุดมภักดีพวงศ์ และครอบครัว	๑๐,๐๐๐	บาท
คุณณัฐฐีสถิต สิริธนาสุภรัตน์ และญาติมิตร	๘,๘๐๐	บาท
คุณมนตรี เมืองนก	๕,๒๐๐	บาท
คุณภัคกร ภรรรัตน์วัฒน์-คุณรัชชิวรรณ ทองเลิศ และครอบครัว	๕,๐๐๐	บาท
คุณปัทมาภรณ์ สันติวิจิตร	๕,๐๐๐	บาท
คุณโชคชัย กิตติญาณปัญญา	๕,๐๐๐	บาท
คุณอนุสรรา ธีระกุลพิสุทธ์	๕,๐๐๐	บาท
คุณกัลยารัตน์ สันติวิจิตร	๕,๐๐๐	บาท
คุณแม่กั-คุณสมเกียรติ เพียรหาทรัพย์	๓,๐๐๐	บาท
คุณกฤต ธนาภพธรรม	๓,๐๐๐	บาท
คุณโฆสิต รัตน์โสภณ	๓,๐๐๐	บาท
คุณภัทร์วิภาภรณ์ แฮสกันส์	๓,๐๐๐	บาท
คุณสมภพ เหล่าสัจจะ	๓,๐๐๐	บาท

คุณอุดม-คุณสุดา ตรีชั้น	๓,๐๐๐	บาท
คุณภัคกร-คุณปริญยา เมืองนิล และครอบครัว	๒,๐๐๐	บาท
คุณกรรณยา ช้างสุวรรณ และลูกหลาน	๒,๐๐๐	บาท
คุณปราณี สหเจริญ และครอบครัว	๒,๐๐๐	บาท
คุณชาญชัย แซ่แต้	๒,๐๐๐	บาท
พ.อ.พินิตกณ-คุณฉวีวรรณ-คุณมณี พูลสวัสดิ์ และครอบครัว	๑,๖๐๐	บาท
คุณวุฒิชัย พานิชย์	๑,๕๐๐	บาท
คุณสนธิ์-คุณตุ้ม ศิริธรรมเชิดชู และลูกหลาน	๑,๕๐๐	บาท
คุณคมสันต์ สระทองลอย-คุณชญาสิทธิ์ ปานาลาด และครอบครัว	๑,๕๐๐	บาท
คุณดุขฎิ รัตนโสภณ	๑,๐๐๐	บาท
คุณฐานิตา ดอกไม้จิ้น	๑,๐๐๐	บาท
คุณสุนีย์ วงษ์น้อย และญาติมิตร	๑,๐๐๐	บาท
คุณพ่อสู่เสียง และครอบครัวธามฐานันต์	๑,๐๐๐	บาท
คุณฉัตรชัย สุวรรณโรจน์ และครอบครัว	๑,๐๐๐	บาท
คุณศิริพร วิเชียรชัย	๑,๐๐๐	บาท
คุณนฤมล สัมวัตร และครอบครัว	๑,๐๐๐	บาท
คุณสมภพ ยิ้มศรีเจริญกิจ และครอบครัว	๑,๐๐๐	บาท
คุณอัญชลี สารบรรจง	๑,๐๐๐	บาท
คุณสมชาย เทียมบุญประเสริฐ	๑,๐๐๐	บาท
คุณวีระ เนตยกุล	๑,๐๐๐	บาท
คุณเพลินจันทร์ จันทะบุตร	๑,๐๐๐	บาท
กลุ่มบุญญาทิพย์	๑,๐๐๐	บาท
คุณพัศัญศกณ-คุณพลัญฐ์ โยธินธรรมธร และครอบครัว	๑,๐๐๐	บาท
สหายเกื้อกุล	๑,๐๐๐	บาท
คุณสุจันทร์ญา พากค์พานิษฐ์กุล	๑,๐๐๐	บาท
คุณเจษฎาพร ชูช่วยสุวรรณ, คุณพัชรชิสตา พิสิฐวดีกุล, ด.ช.ณเสฏฐ์ พิสิฐวดีกุล และครอบครัว บจก.การ์นต์ ควอลิตี้, บจก.การ์นต์ สูดโปรด, บจก.เลิศสะแมนแดน	๑,๐๐๐	บาท

คุณวิภาวี สุทธิวัฒนพันธ์	๑,๐๐๐	บาท
คุณสรายุทธ-ด.ญ.ณชารัมย์ เสี่ยมวงศ์	๑,๐๐๐	บาท
คุณทัตติยา รัตกังวานวงศ์	๑,๐๐๐	บาท
คุณสุชานันท์ กุศลมนโหม้ย	๑,๐๐๐	บาท
คุณศศิรินทร์ พรหมศิริ	๑,๐๐๐	บาท
คุณนพรัตน์ รุ่งอุทัยศิริ	๑,๐๐๐	บาท
คุณกิตติวัชร พงษ์ประภาชื่น, คุณจุฑาภรณ์ ลินชัยวนิชกุล, คุณรุ่งโรจน์-คุณพงศ์กรณ์-คุณไพลิน พงษ์ประภาชื่น	๑,๐๐๐	บาท
คุณธนกฤต เหล่าสัจจะ	๖๐๐	บาท
คุณสุดเสงี่ยม เพ็ชรกุล	๕๐๐	บาท
คุณณัฐทิศา พัชรกุลเขมศิริ-คุณดลชา เปรมปราณี	๕๐๐	บาท
คุณพงศ์กรณ์ พงษ์ประภาชื่น และครอบครัว	๕๐๐	บาท
คุณปราณี วิชัยกุล	๕๐๐	บาท
คุณสุภาค ตันติดุสิตา และครอบครัว	๕๐๐	บาท
คุณวาสนา โสภิตวงษ์	๕๐๐	บาท
คุณอรจิรา โกศลโชติชโลธร	๕๐๐	บาท
คุณสุนิสา ศุภผล และครอบครัว	๕๐๐	บาท
คุณศศิประภา กระจ่าง	๕๐๐	บาท
คุณณูดา กระจ่าง	๕๐๐	บาท
คุณเบญญาภา กระจ่าง	๕๐๐	บาท
ร.ท.ฐานันดร คงด้วง	๕๐๐	บาท
คุณศุภกร อนันตผล	๕๐๐	บาท
คุณแม่รุ่งฟ้า-คุณชัชวาล ธรรมนาวรรณ, คุณตามีน-คุณยายอ้อย ตูนี๋ม และคุณป้าโม้ย แซ่คู	๕๐๐	บาท
คุณศิริกาญจน์ ดอกไม้เงิน	๕๐๐	บาท
คุณนลินี-คุณพีรยสทธิ์ สมจินดา	๕๐๐	บาท
คุณกนิษฐา เทศประสงค์	๕๐๐	บาท

คุณสุรภา จิตตะรักษ์	๕๐๐	บาท
พินเอกเลปกร-คุณวรวรรณ ดิษฐ์รัมย์ และครอบครัว	๕๐๐	บาท
คุณฉัตรบดินทร์ บดินทร์ภักดีกุล	๕๐๐	บาท
คุณมงคล วัฒนาเกียรติสร	๕๐๐	บาท
คุณจิตฎาภา ราวด์	๕๐๐	บาท
คุณวีรดา กุศลมน้อย	๕๐๐	บาท
คุณอรุณรักษ์ ชันเทศ	๕๐๐	บาท
คุณฉัตรชัย สุวรรณโรจน์	๕๐๐	บาท
คุณน้ำฝน อินทรพวงษ์	๕๐๐	บาท
คุณพรวิวัฒน์ ไผมณี	๕๐๐	บาท
คุณเปรม แสงวิโรจน์พัฒน์	๕๐๐	บาท
คุณจักรวาล กู้สกุลไท	๕๐๐	บาท
คุณพรรณทิพพา บริบูรณ์	๕๐๐	บาท
คุณพรพิชัย กิตติอภิญา	๕๐๐	บาท
คุณพรลพัทธ์ อรุณบงสกุล	๕๐๐	บาท
คุณสิริรัตน์ รัตนมธุวงศ์ และครอบครัว	๕๐๐	บาท
คุณทาริกา วีรวงศ์ตระกูล	๔๐๐	บาท
คุณวัลย์พร ชีรสูกพงษ์	๓๐๐	บาท
คุณอังสนา จรูญชัยคณากิจ	๓๐๐	บาท
คุณณิชาญา งามประภาส	๓๐๐	บาท
คุณจิตร ชีรนนทพรสุข	๓๐๐	บาท
คุณพิศิษฐ์-คุณสินีรักษ์-คุณจักรพันธ์ ไร่จรรย์ขจรศิริ	๓๐๐	บาท
คุณณัฐ-คุณอาทิตย์-ด.ญ.ชาลิสสา ไร่จรรย์ขจรศิริ	๓๐๐	บาท
คุณสมเกียรติ-คุณอำไพพร-คุณวันวิสา วัฒนพิฐพงษ์	๓๐๐	บาท
คุณนลินรัตน์ ไร่จรรย์ขจรศิริ	๓๐๐	บาท
คุณนเรศ ทวีเกื้อกุล และครอบครัว	๓๐๐	บาท
คุณศุภโชค-คุณชายแสน-คุณธีรญา สิ้นธุญาณ	๓๐๐	บาท

จ.ส.อ.สิทธิชัย ก้าวพานิช, คุณพนาวรรณ สมบัติภิญโญ	๓๐๐	บาท
คุณอุบลรัตน์ เม่นสิน	๓๐๐	บาท
คุณศิริณัฐ-คุณฉัตรปกรณ์-ด.ญ.ศิษฐ์ญาณ์ สุภาภรณ์ชัย	๓๐๐	บาท
คุณสมชัย รัตนจินดาวงษ์, คุณจันทร์ฉาย เพียงตา	๓๐๐	บาท
คุณทัศนัย ทองคต, คุณพิสมัย ศรีจันทร์ม่วง	๓๐๐	บาท
คุณสมใจ ไพนณี และครอบครัว	๒๐๐	บาท
คุณพัชนี แดงสุภา	๒๐๐	บาท
คุณอังกร อนันตบุรี	๒๐๐	บาท
คุณฉัตรกร เปี่ยมพร้อม	๒๐๐	บาท
คุณกิตติทัศน์ ไยมุง	๒๐๐	บาท
คุณนกมล-คุณพิมพ์พิชชา ศิริธรรมเชิดชู	๒๐๐	บาท
คุณฉัฐวีร์ โชคอักรจิรานนท์ และครอบครัว	๒๐๐	บาท
คุณพีระวัฒน์-คุณปณญดา คำธัญเอกมงคล	๒๐๐	บาท
คุณเทชิต-คุณภูวกร คำธัญเอกมงคล	๒๐๐	บาท
คุณกมลลักษณ์ เกียรติวาทิรัตน์	๒๐๐	บาท
คุณศัตถ์ช-คุณปรานต์ ลภัทธานันท์	๒๐๐	บาท
นพ.ธีรภาพ ลีวัลักษณ์	๒๐๐	บาท
คุณอดิสร คุ่มไต้อยู่	๑๐๐	บาท
คุณวราภรณ์ อนุศาสนนันท์	๑๐๐	บาท
คุณไกรศักดิ์ ใจบุญ	๑๐๐	บาท
คุณกัญทิศา แก้วคำไสย์	๑๐๐	บาท
คุณทิพย์รดา จงสงวน	๑๐๐	บาท
คุณกมลพร ผลประเสริฐ	๑๐๐	บาท
คุณกฤษณ์ สกุลหลิม และครอบครัว	๑๐๐	บาท
ห้องโหรีตรีไตรสุลี	๑๐๐	บาท
คุณวัชระ ปัญญาธิระ และครอบครัว	๘๐	บาท